

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Barbora Cafourková

Angličtina a společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Genderová segregace ve školství v historické
perspektivě

Olomouc 2021

Vedoucí práce: Mgr. Eva Dvořáková Kaněčková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod dohledem vedoucího mé diplomové práce a že jsem uvedla veškeré odborné zdroje, z kterých jsem během vypracovávání práce čerpala. Dále prohlašuji, že elektronická verze nahraná do IS/STAG je totožná s verzí odevzdané bakalářské práce.

V Olomouci dne

.....

Barbora Cafourková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především své vedoucí práce, Mgr. Evě Dvořákové Kaněčkové, Ph.D., nejen za odborné vedení bakalářské práce ale také mnoho cenných rad a především trpělivost. Dále bych také chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu v nelehkých chvílích.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY – TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ KLÍČOVÝCH KATEGORIÍ	8
1.1 Segregace.....	8
1.1.1 Genderové stereotypy.....	10
1.1.2 Náhled na trh práce ve spojitosti s genderovou segregací	11
1.2 Diskriminace	12
2 HISTORICKÁ ANALÝZA VÝVOJE GENDEROVÉ SEGREGACE	15
2.1 Vliv feminizmu na postavení žen ve společnosti	15
2.1.1 První vlna feminizmu	17
2.1.2 Druhá vlna feminizmu	21
2.1.3 Současný stav feministického hnutí	24
2.1.4 Reprezentace žen v politice po roce 1989.....	26
2.2 Genderová segregace a trh práce	28
2.2.1 Horizontální a vertikální segregace podle pohlaví	31
2.2.2 Modely nerovnosti	32
2.2.3 Rozdíly v odměňování	34
2.3 Genderová segregace ve školství	38
2.3.1 Profese učitele.....	39
2.3.2 Vzdělávání dívek a chlapců.....	42
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
ANOTACE.....	56

ÚVOD

Poslední desetiletí mohou být vnímána jako doba společenského pokroku a růstu. Společnost postupně směřuje k přijímání norem, které nebývaly vždy akceptované, ba byly vnímány jako naprosté tabu. Problém, na který se v bakalářské práci zaměřuji je genderová segregace a diskriminace, v kontextu školství a s ním spojených odvětví. Diskriminace sama o sobě je označení pro nerovné zacházení vycházející z kritéria, které se nedá nijak ospravedlnit, a právě jedním z těchto kritérií je právě pohlaví neboli gender.

Ženy byly odedávna vnímány jako pečovatelky o děti a domácnost, byly závislé na muži živiteli, pokud pracovaly, bylo to zpravidla v nejnižších pozicích a jejich finanční odměňování bylo téměř nulové. Časy se ovšem změnilly a je nutné tomu přizpůsobit také společnost. Ženy se v této době snaží bojovat o rovná práva a nezávislost, a to jak ve finančním ohodnocení, tak v zastoupení ve vedoucích pozicích či v rozhodování o vlastním těle. Ženy v řídicích pozicích bylo např. roku 2004 zastoupeny pouze z 28 %, ani jejich mzdy nebyly rovné s muži ve stejných řídicích pozicích, neboť mzda muže byla v některých případech až o 100 % vyšší.¹ Na ženskou část populace je často nahlíženo skrz prsty, neboť je od nich očekáváno rození potomků a následný odchod na mateřskou dovolenou. Zaměstnavatel tak mnohdy obsadí pracovní pozici mužem, kterého vyhodnocuje jako výhodnější pracovní sílu. Ředitelka platformy Byznys pro společnost, Daniela Němcová, vidí velký problém např. v nedostatku ústavů pro děti jako jsou např. jesle, které by ženám pomohly se snadněji vrátit do veřejného života. Jak ukazuje Evropský institut pro rovnost žen a mužů (EIGE), rovností pohlaví benefituje celá společnost. České ženy jsou v kontextu Evropské unie vystavovány jedním z největších dopadů mateřství na zaměstnanost, neboť podle výzkumů Evropské komise v Bruselu z roku 2014 (COM) činí rozdíl v zaměstnanosti žen s dětmi do šesti let a ženami bez dětí 32,3 %. Ženy jsou v dnešní době také častěji dosazovány do pozic na pouze částečný úvazek, žen na zkrácený pracovní úvazek pracovalo roku 2008 zhruba 9,5 %, zatímco mužů na tento typ úvazku pracovalo pouze 2,9 %.²

Genderová segregace ve školství má velký vliv nejen na jednotlivce, ale také na společnost jako celek. Dívčím je vštěpováno, jaká vysněná povolání si mají vybírat, jsou jim podstrkována místa, kde se uplatní, jsou to obvykle obory humanitní, zdravotnické, pedagogické aj.

¹ DUDOVÁ, R., KRÍŽKOVÁ, A., ZAJÍČKOVÁ, D. *Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006, s. 28.

² SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Praha: Česká ženská lobby, 2015, s. 79.

Roku 2017 studovalo na vysokých školách v oboru pedagogiky zhruba dvacet šest tisíc žen a dívek, v oboru zdravotnictví to bylo asi dvacet tři tisíc, v obou oborech dívky převyšovaly počty chlapců více než o polovinu.³ Genderová segregace se jako následek projevuje ve všech společenských sférách, od pracovního trhu, přes školství, zdravotnictví, politickou sféru atd. Studijní obory, ať už na středních či vysokých školách jsou často společensky rozděleny na ženské, s pouze malým procentem zastoupení mužů a naopak. Tento sociální konstrukt začínající již ve školách, dále výrazně ovlivňuje trh práce a s ním spojenou kvalitu života, má za následek genderové stereotypy, hierarchicky rozdělenou společnost a další problémy obepínající genderovou problematiku.

Téma genderové segregace ve školství jsem zvolila právě z toho důvodu, že jsem sama mladou ženou ve školském systému. Genderová segregace je problém, se kterým se setkávám na každodenní bázi, a to jak nyní při studiu, tak poté při odstartování pracovní kariéry. Zcela určitě se s ním budu potýkat při snaze skloubit soukromý a profesní život, jako téměř každá jiná žena. Je to jeden z hlavních a nejdůležitějších důvodů, proč by se o genderové segregaci mělo více mluvit a vzdělávat společnost v této tématice. Bakalářská práce je teoretického charakteru, vypracovávána formou kvantitativního výzkumu. Jejím cílem je analyzovat a popsat historické proměny vývoje genderové segregace ve školství v českém i mezinárodním kontextu, a podat přehled o důležitých meznících dané problematiky a tématech s ním spojených, v různých sférách veřejného i soukromého života.

První kapitola bude pozornost zaměřovat na objasnění terminologie a klíčových kategorií pojících se s genderovou segregací. V druhé kapitola bude následně provedena historická analýza genderové segregace nejdříve v obecném pojetí, kde bude popsán vývoj postavení žen ve společnosti z hlediska feministických hnutí. Dále bude pozornost zaměřena na segregaci na trhu práce, který je v některých směrech silně genderově polarizován, což zapříčiňuje rozdíly v odměňování, omezený přístup k pracovním pozicím, zaměstnanost atd. V poslední části druhé kapitoly se zaměřím na dopady genderové segregace ve školství. Jakým vývojem prošlo učitelské povolání, vliv míry vzdělání na uplatnění, zastoupení dívek a chlapců na různých stupních škol a sociální vlivy působící na rozhodování žáků o dalším vzdělání a profesní dráze.

³ Gender a vzdělání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, c2013-2021 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/proc-je-dulezite-se-zabyvat-genderovou-rovnosti-v-kontextu>

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY – TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ KLÍČOVÝCH KATEGORIÍ

K tématu genderové segregace ve školství neodmyslitelně patří důležité kategorie, bez kterých nelze o této problematice hovořit. Právě tyto kategorie jsou obsaženy v první kapitole mé práce. První hlavní podkapitola se zaměřuje na segregaci v obecném měřítku, její definici, rozlišení segregace rezidenční a sociální a v neposlední řadě na typy segregace. Hovoří se zde o stěžejních aktérech způsobujících segregaci a jakým způsobem genderová segregace ovlivňuje trh práce, o kterém se bude více hovořit v další kapitole. S tím se neodmyslitelně pojí termíny jako jsou genderové stereotypy, výběr zaměstnání anebo rozdíly v odměňování. Druhá podkapitola s názvem diskriminace se poté soustředí na definici a rozlišení jejích dvou typů, vysvětlení, jak souvisí se segregací a problematikou s ní spojenou.

1.1 Segregace

Je nutné vymezit, co znamená segregace sama o sobě. Autoři knihy *Prevence prostorové segregace* ji dělí na dva druhy, ty se ale vzájemně nevylučují. První případ je pouze analytický termín, který je měřitelný a znamená „*míru rozdílů v prostorovém rozložení rozmanitých sociálních skupin obyvatelstva.*“⁴ V druhém případě se nejedná o analytický význam, ale o společenský problém, tzv. sociální exkluzi, ve kterém se jedná o odloučení, umělé vytěšňování od společnosti na základě např. rasy, sexuální orientace, genderu apod. Míra velikosti tohoto problému se mění v závislosti na dané kultuře a společnosti. Co je někde vnímáno jako problematické je naopak jinde naprostou normou.⁵

Termín sociální exkluze lze datovat do 60. a 70. let 20. století, kdy se ve Francii sociálně slabé skupiny začaly označovat jako „*les exclus*“. Tento pojem byl v 70. letech přejat a více rozvíjen francouzským politikem (Réné Lenoir). Byl spojován s ekonomicky slabými jedinci či skupinami, které nebyly součástí státního systému sociálního zabezpečení. V 80. letech minulého století nabral tento termín nový směr. Byla to doba boje politických stran ve Francii, kdy se prudký nárůst nezaměstnanosti a chudoby začal spojovat právě s termínem exkluze. Doprovodné jevy tohoto problému byly např. nestabilní sociální vazby nebo nižší sociální solidarita (např. rozpad rodin). Termín sociální exkluze se postupně dostal také do zbytku Evropy. Definic sociální exkluze existuje celá řada, liší se ovšem spíše v drobnostech. Ve svých

⁴ SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J. *PREVENCE PROSTOROVÉ SEGREGACE* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 5 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z:

http://urrlab.cz/sites/default/files/sykora_l_temelova_j_edds_2005_prevence_prostorove_segregace.pdf

⁵ Tamtéž, s. 5.

základech se sociální vyloučení neboli exkluze, označuje jako proces, kdy skupiny či jednotlivci nemají přístup ke stejným zdrojům jako zbytek společnosti, právě z důvodů umělého odsunu na její samý okraj. Tento proces má samozřejmě své příčiny, které jsou odlišovány jako vnitřní a vnější. Vnější vlivy způsobující sociální exkluzi jsou ty, které postižená skupina či jedinec nemůže nijak ovlivnit. Jsou dány podmínkami nastavenými ve společnosti a lidmi žijící mimo sociální exkluzi. Konkrétní příčinou je např. charakter pracovního trhu nebo bytová politika. Vnitřní vlivy sociální exkluze jsou ty, které vyloučený jedinec či skupina může svým jednáním ovlivnit či způsobit, vycházejí ovšem z velké míry právě z vlivů vnějších. Může to být např. neschopnost dobrého hospodaření s financemi, špatné pracovní návyky, okamžité utrácení získaných peněz z důvodů frustrace atd.⁶

V dnešní době rozlišujeme, jak již bylo řečeno, segregaci na základě prostoru a segregaci sociální na základě např. genderu. První zmíněný případ je nazýván jako tzv. rezidenční segregace. Ta se vyznačuje oddělením různých skupin obyvatel od zbytku společnosti na základě územního odloučení. Důvody k tomuto oddělení jsou různé, nejčastěji jsou to ovšem sociálně-ekonomické rozdíly nebo etnické a rasové rozdíly. Jestliže tedy v určité části města žije skupina obyvatel, která se vyznačuje některou z těchto charakteristik a jsou v té stejné části města valnou většinou obyvatel, zatímco v jiných městských oblastech jsou zastoupeni spíše podprůměrně, hovoří se o rezidenční segregaci. Nejčastěji se segregace na základě prostoru vztahuje právě k etnickým a rasovým menšinám, tento typ segregace je méně viditelný např. u věkově rozdílných skupin. Rezidenční segregace je dále rozdělena na dva druhy, a to oddělení určité skupiny dobrovolně, dle jejich vlastního rozhodnutí, v takovém případě se jedná o separaci. V druhém případě, kdy je část obyvatel vyčleněna od zbytku společnosti nedobrovolně dle diskriminačních důvodů, se jedná o segregaci. Jedním z těchto oddělených prostorů je např. ghetto. Ačkoliv je tento příklad extrémní, je zároveň velice vhodný, neboť právě tento prostor je definován nadprůměrnou koncentrací obyvatel určité rasy a etnické příslušnosti, horší či špatnou ekonomickou situací, nízkou mírou zaměstnanosti, kriminalitou atd. Pokud je oddělení dobrovolné (jedná-li se tedy o separaci), může do společnosti pozitivně přispět. V opačném případě segregace společnost spíše negativně odděluje a má za následek zmíněnou kriminalitu, nízké vzdělání, chudobu apod.⁷

⁶ TOUŠEK, L. *Sociální vyloučení a prostorová segregace*. AntropoWEBZIN [online]. 2007, no. 2-3 [cit. 2021-05-10], s. 12–26. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf. ISSN 1801-8807

⁷ SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J. *PREVENCE PROSTOROVÉ SEGREGACE* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 5 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: http://urrlab.cz/sites/default/files/sykora_l_temelova_j_eds_2005_prevence_prostorove_segregace.pdf

Druhý typ segregace je segregace sociální, kdy jsou uměle vyčleňovány určité skupiny obyvatel podle charakteristik jako jsou např. pohlaví, genderu nebo sexuální orientace. Pro tuto práci je stěžejní segregace na základě genderu. Klíčovými aktéry, kteří napomáhají tvoření tohoto typu segregace jsou genderové stereotypy.

1.1.1 Genderové stereotypy

Termín „stereotyp“ pochází z řečtiny a v překladu znamená „pevný“. Aby lidská mysl mohla lépe fungovat, vytváří si různé vzorce na základě věcí, které již zná, často se opakují a jsou si podobné. Jejich úkolem je pomoci nám řešit nové a neznámé situace. V knize Ireny Smetáčkové lze nalézt definici stereotypu jako „*soubor stabilních představ o určitém objektu, jež významně ovlivňují způsob, jakým je vnímán a hodnocen.*“⁸ Stereotypy jsou tedy opakující se schémata, podle kterých se člověk řídí. Mají vliv na naše chování, utváření názorů i postojů. Tyto vzorce jsou nejčastěji převzány ze zkušeností ostatních, ne našich vlastních. Nejvíce jedinec přijme ze své nejbližší sociální skupiny, tzn. rodiče, přátelé, spolužáci či učitelé. Druhotným zdrojem, ze kterého přejímáme názory jsou např. média, známé osobnosti atd. Stereotypy je velice těžké přehodnotit či je úplně zapomenout, a to i přesto že často nebývají logicky podloženy. Nejčastěji se stereotypy pojí s názory na menšiny, rasovými otázkami či genderem.⁹

Téměř o každé sociální skupině by se dalo hovořit stereotypně, a to jak v pozitivní, tak negativní rovině. Do těchto skupin samozřejmě spadají také ženy a muži. V takou chvíli se začíná používat termín genderové stereotypy, které zastávají stanovisko, jak by obě pohlaví měla vypadat či konat.¹⁰ „*Genderové stereotypy představují ve společnosti široce sdílenou a generalizovanou představu o tom, jaké charakteristiky nesou ženy a jaké muži.*“¹¹ Představy, jak by měli ženy a muži vystupovat se v různých společnostech liší.

Genderové stereotypy pramenní z principů dané společnosti. Jsou určovány nejen jednotlivci, ale také velkými organizacemi a institucemi jako jsou třeba vzdělávací systémy, politická sféra či náboženské skupiny. Velká část společnosti zapadá do genderových stereotypů. Jsou ovšem jedinci, kteří se vymykají. Muži prezentující se více femininním

⁸ SMETÁČKOVÁ, Irena. *Genderové představy a vztahy: sociální a kognitivní aspekty vývoje maskulinity a femininity v průběhu základní školy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016, s. 46.

⁹ *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stereotyp>

¹⁰ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 20.

¹¹ SMETÁČKOVÁ, Irena. *Genderové představy a vztahy: sociální a kognitivní aspekty vývoje maskulinity a femininity v průběhu základní školy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016, s. 49.

způsobem a ženy, které preferují maskulinní prezentaci. Na takovému jedinci bývá často společností pohlíženo jako na devianty.¹² Z genderových stereotypů dále vychází následky ovlivňující vzdělávání a následně také trh práce. Zaměstnavatelé si vybírají své zaměstnance podle skupin vlastností, jež jsou obvykle připisovány nějaké skupině. Jestliže se zaměstnavatel domnívá, že jedinec nedisponuje preferovanou skupinou vlastností, je považován za nedostatečně produktivního. Ačkoliv tato forma selekce se nemusí zdát jakožto diskriminace vůči jednomu pohlaví, obvykle k ní dochází z principu genderových stereotypů. Příklad takové situace byl uveden autory Curranem a Renzetti. Přijde-li na pracovní pohovor mladý muž se ženou se stejnou kvalifikací, muž bude s větší pravděpodobností přijat. O ženě se totiž zaměstnavatel automaticky a stereotypně domnívá, že její preference budou směřovat k založení rodiny a odejití z pracovního trhu, jeho vklady (např. zaškolení, kurzy atd.) tak přijdou vniveč. Stereotypně tedy předpokládá, že muž bude vhodnějším a produktivnějším kandidátem, ačkoliv neví nic o situaci ženy, např. zdali chce děti, rodinu aj.¹³

1.1.2 Náhled na trh práce ve spojitosti s genderovou segregací

Jak již bylo řečeno, genderová segregace se projevuje nejvíce na místě, kde se setkává nabídka s poptávkou, tedy na pracovním trhu. Ten se proto dá rozdělit na sektory, které jsou dominovány mužskou populací, poté na sektory, které jsou zastoupeny spíše ženami a v neposlední řadě oblasti, kde je zastoupení obou pohlaví téměř vyrovnané. Trh práce není tolik rozdělen na základě pohlaví, spíše se zde odráží společensky dané normy pro „typicky mužské pozice“ a „typicky ženské pozice“.¹⁴ Roku 1997 bylo v USA např. v oboru stavebnictví (dělník, tesař, zedník apod.) zastoupení mužů ve výši 98,3 %. Podobné výsledky u žen byly ve stejném roce v povolání sekretářka/asistentka, kde bylo zastoupení tohoto pohlaví ve výši 98,7 %.¹⁵ „Tradičně mužská“ povolání, mají zpravidla také vyšší prestiž, na rozdíl od těch „tradičně ženských“, od toho se také odvíjí rozdíly v odměňování. Od toho se také odvíjí míra rozdílů v odměňování, kdy muži bývají finančně ohodnocováni lépe než ženy. V České republice byl roku 2015 mužský průměrný plat o 21,9 % vyšší než ten ženský.¹⁶ Tato problematika bude více rozvinuta v jiné kapitole.

¹² RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 20.

¹³ Tamtéž, s. 312–313.

¹⁴ KRÍŽKOVÁ, A., SLOBODA, Z. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 13.

¹⁵ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 272-274.

¹⁶ KRÍŽKOVÁ, Alena. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: Hlubková analýza statistik a mezinárodní srovnání*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 32.

Západní společnosti se postupně zbavují genderové segregace na trhu práce, a to z několika důvodů, které měly negativní vliv na ekonomický vývoj. Jedním z nich je neblahý dopad na běh a výkonnost trhu práce, z důvodu nevyužívání potenciálu zaměstnanců a zaměstnankyň pouze kvůli genderovým stereotypům. Mezi další důvody patří např. zpomalená reakce trhu práce na poptávku a nabídku pracovních pozic z důvodů genderového omezení, negativní vliv na výuku budoucích generací (vliv rodičů či jiných autorit na výběr studijních oborů jejich dětí na základě budoucího uplatnění, čímž je segregace podpořena). Genderová segregace ovlivňuje trh práce také v zaměstnanosti, kdy pro ženy je nejen nabídka pracovních pozic omezena, je pro ně také v dlouhodobějším měřítku náročnější najít uplatnění. Pokud muž přijde o práci, má větší šanci ji najít v menším časovém období než ženy. Ty bývají častěji odmítány, protože jsou zaměstnavatelem považovány za méně výhodnou pracovní sílu ve srovnání s muži.¹⁷

1.2 Diskriminace

Pojmem diskriminace se rozumí rozlišování (z latinského slova „discriminare“), které má na část společnosti negativní dopad. Může se jednat o neuznávání rovnosti vůči jiným osobám, omezování nebo neuznávání lidských práv apod. Diskriminace nemusí poškozovat pouze jedince, ale také skupiny obyvatel, státy či mezinárodní organizace. Toto nerovné zacházení se děje na základě barvy pleti, národnosti, náboženské rozdílnosti, sexuality nebo také pohlaví. Diskriminace je záměrným činem, který pro diskriminované skupiny vytváří nerovné podmínky v různých oblastech (hospodářství, politické a právní podmínky). Jako jedna z nejhorších forem diskriminace v dějinách by se mohly uvést Norimberské zákony v Německu (vznik v roce 1935), které vedly až ke genocidě. Diskriminace je v dnešní době trestně stíhatelná. Existují ovšem i případy, kdy je jistá forma diskriminace, tedy rozlišování, podpořena zákonem. Toto rozlišování je např. zákaz prodeje alkoholu a tabákových produktů osobám mladším 18 let (diskriminace na základě věku), daňové úlevy pro studenty, matky samoživitelky, seniory atd. Rozlišování tohoto typu je považováno za legitimní, právě proto že má logický záměr.¹⁸

Autorka Kristina Koldinská ve své knize použila dvě definice diskriminace, první, pocházející již z roku 1979, vymezuje diskriminaci konkrétně zaměřenou na pohlaví jako „*jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě pohlaví, jehož*

¹⁷ KŘÍŽKOVÁ, A., SLOBODA, Z. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 13-14.

¹⁸ KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 12.

*důsledkem nebo cílem je narušit nebo zrušit uznání, požívání nebo uplatnění základních práv...*¹⁹ Druhá definice pochází z Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 111, která pojednává právě o diskriminaci v oblasti zaměstnání a vysvětluje ji jako „*jakékoli rozlišování, vylučování nebo preference na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, náboženství, politického přesvědčení, národnosti nebo sociálního původu, v jehož důsledku se narušuje rovnost příležitostí či zacházení v oblasti zaměstnání*“.²⁰ V rámci pracovního trhu stanovuje zákoník práce zásady rovného zacházení, které má každý zaměstnavatel povinnost dodržovat. Každý zaměstnanec, bez ohledu na pohlaví, národnost, rasu atd. má právo na rovné pracovní podmínky, finanční odměňování za odvedenou práci, odborné zaškolení nebo vzdělání, možnost růstu nebo jiného postupu v zaměstnání. Příkladem diskriminace v oblasti finančního odměňování může být případ uvedený autorem knihy Trh práce a diskriminace, kdy roku 2005 na pozici revizorky dopravní společnosti nastoupila žena, v jejíž pracovní smlouvě byla uvedena výše hrubého platu 20 000 Kč. Pouze o rok později nastoupil na stejnou pracovní pozici muž, jehož hrubý plat podle smlouvy činil 22 000 Kč.

Diskriminace se dělí na dva druhy, a to na přímou a nepřímou. Přímá diskriminace znamená, že s jednou osobou se zacházelo hůře na základě diskriminačního důvodu (původ, věk, pohlaví...) oproti osobě druhé, která není stejným diskriminačním důvodem postižena. Přímá diskriminace se velice těžko právně dokazuje kvůli nutnosti porovnání dvou osob, skupin apod. Jako příklad může být uvedeno horší zacházení s Romem v porovnání s Čechem bílé barvy pleti.²¹ Zdeněk Kühn přímou diskriminaci definuje také jako „*vyčlenění jednotlivce nebo skupiny v porovnání se srovnatelnou skupinou, které je k tíži danému jednotlivci nebo skupině, a které není možné s ohledem na právem stanovenou metodologii ospravedlnit.*“²²

Nepřímá diskriminace je oproti té přímé mnohem složitější, nejen v její definici, ale také aplikaci. Sbírka zákonu ji definuje jako „*takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z nepřijatelných diskriminačních důvodů osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno*

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 12.

²¹ Tamtéž, s.14.

²² BOBEK, M., BOUČKOVÁ, P., KÜHN, Z. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 43.

*legitímním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.*²³ Pro objasnění nepřímé diskriminace může být uveden příklad, kdy zaměstnavatel požaduje po zájemcích o pracovní pozici nulovou absenci v předchozím zaměstnání, tímto rozhodnutím diskriminuje osoby, které jsou zdravotně postižené.²⁴

Diskriminace může být, jak již bylo zmíněno, také na základě genderu, tedy znevýhodnění osob určitého pohlaví. Také genderovou diskriminací je možné rozdělit na přímou a nepřímou. Definice genderové přímé diskriminace je obdobná jako pouze přímé diskriminace bez bližšího zaměření, tedy zacházení s jednou osobou jinak než s jinou osobou ve stejné situaci. Nejrizikovější skupina genderové přímé diskriminace jsou ženy na mateřské dovolené. Nepřímá genderová diskriminace vychází také ze stejné definice jako nepřímá diskriminace, za příklad by se dalo považovat zaměstnávání žen na částečný úvazek, ačkoli splňují veškeré podmínky pro hlavní pracovní poměr.²⁵

²³ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, §3 (1). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244.

²⁴ *Co je diskriminace? Mostecké listy* [online]. Most: Alena Sedláčková, 2013 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://m.listy.mesto-most.cz/co-je-diskriminace/d-5795/p2=1011>

²⁵ *Gender: Základní pojmy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2016 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

2 HISTORICKÁ ANALÝZA VÝVOJE GENDEROVÉ SEGREGACE

Ve všech společnostech existovaly, nebo stále ještě existují jasně dané rozdíly mezi mužem a ženou. Obě pohlaví měly odedávna dané role, které byly přísně dodržovány, muž byl vnímán jako živitel rodiny, žena jako pečovatelka o ni. Tento koncept se dědil z generace na generaci a byla podle něj přizpůsobena také výchova potomků, kdy dívky a chlapci byli vychováváni v naprosto jiném směru. Nejlépe jde tyto rozdíly vidět v tradičních společnostech, kde mají muži i ženy rozdělené role, liší se jak jejich povinnosti, tak jejich práva. Užívání tohoto způsobu pomáhá k „dobrému“ a snadnějšímu chodu tradičních společností, porozumění a komunikaci v rodině. Tento koloběh je ovšem neměnný a společnost se nikam dále nevyvíjí. Tento způsob tzv. tradičního života byl u západních společností částečně změněn s příchodem průmyslové revoluce na přelomu 18. a 19. století. Došlo ke značnému přesunu obyvatel do měst, což zapříčinilo narušení jistého koloběhu. Muži, kteří dříve vykonávali svoji práci v rámci domácnosti, se nyní přesunuli do továren, kam ovšem začaly nastupovat také ženy, v mnohých případech i děti. Požadavky na muže a ženy se změnily, především kvůli nutnosti větší produkce společnosti.²⁶

Druhá kapitola bude nejprve pojednávat o obecném historickém vývoji feminismu, jaký vliv měl na společnost a postavení žen jak v historické perspektivě, tak v dnešní době, bude zde popsána první i druhá vlna feministického hnutí. Pozornost bude také zaměřena na zastoupení žen v mužsky dominované politice, především po roce 1989. V další části je poté popsána situace na trhu práce, ve které se zaměřuji na zastoupení žen v různých odvětvích, nerovné odměňování na základě pohlaví, stereotypy ovlivňující zaměstnání atd. Poslední část této kapitoly poté pojednává o tom, jakým způsobem ovlivňuje genderová segregace školství, které má vliv právě na trh práce a volbu povolání.

2.1 Vliv feminismu na postavení žen ve společnosti

Pojem feminismus je relativně novým termínem, ve smyslu jako jej známe v dnešní době. Tento termín začal být ve spojitosti s ženským hnutím užíván až v 60. letech 20. století, kdy se dostal do povědomí veřejnosti. V době tomu předcházející se termín feminismus užíval v lékařském kontextu ve smyslu feminizace mužů a naopak maskulinizace žen.²⁷ Pro feminismus byly důležité především dva mezníky, ke kterým se váží začátky ženského

²⁶ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 13.

²⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2005, s. 231.

hnutí. Je to boj amerických osad za nezávislost a Velká francouzská revoluce (1789-1799). Tyto dva stěžejní historické body způsobily odlišný pohled na vnímání společenských rolí, kolísání tradičních hodnot a nástup hodnot nových. Ženy totiž následkem války a revolucí musely zaplňovat jinak mužské pozice, o kterých zjistily, že jsou perfektně zvládnutelné. V různých státech napříč kontinenty se tak ke konci 18. století začínají objevovat první bojovnice za práva žen, mezi nimi např. Olympe de Gouges (1755-1793) zakladatelka prvních francouzských politických spolků bojujících za práva žen, v Anglii to byla Mary Wollstonecraft (1759-1797), autorka, jež formulovala dílo *Obhajoba ženských práv*.²⁸

Ačkoliv se může na první pohled zdát, že ženské hnutí mělo jasné a jednomyslné cíle, opak je pravdou. Pro toto hnutí byla typická mnohotvárnost názorů a politických přesvědčení. Cíle hnutí obsahovaly kromě uzákonění volebního práva pro ženy také přístup ke vzdělávání, vstup žen do významných pozic, legalizace interrupce, postavení ženské obřízky mimo zákon, umírnění nebo úplné zrušení pravidel oblékání pro ženy, právo vlastnit majetek atd. Ženské hnutí se také lišilo v různých oblastech podle politického přesvědčení. I přes veškerou snahu bylo až do 60. let 20. století toto hnutí v mnohých případech považováno za zbytečné, nezajímavé, neboť rozdíly mezi muži a ženami byly považovány za přirozené a z toho důvodu nutné a nezvratitelné. Obě pohlaví tak přijímaly fakt, že biologické dispozice jasně definují, na jakých úrovních muži a ženy stojí, jaká povolání mohou vykonávat. Podle tohoto přesvědčení mají muži díky svým biologickým predispozicím určeno, že jejich práce je důležitější, nejčastěji vykonávána mimo domov a veřejně, zatímco ženy mají biologicky předurčeno rození dětí a s tím jasně spojený život v domácnosti či pro domácnost. Politická teorie většinou přehlížela rozdíly, které byly tvořeny mezi muži a ženami, „...*celé generace politických myslitelů (mužů), neochotných zkoumat a hodnotit privilegia a moc, jimž se jako muži těšili...*“.²⁹ Právo na rozhodování o vlastním životě, seberealizaci či vzdělání bylo ženám vždy upíráno, tato „privilegia“ jsou pro ženy ve své podstatě novinkou moderních dějin. *Ženy byly z aktivního utváření dějin systematicky vylučovány, neboť jen muži měli moc určovat, jak chápat dějiny a co je či není jejich relevantní součástí.*³⁰

²⁸ OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004, s. 17-18.

²⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2005, s. 231.

³⁰ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 36.

2.1.1 První vlna feminismu

Období první vlny feminismu je v knize *Ženy, muži a společnost* datováno mezi lety 1830 až 1920, některé publikace datují toto období odlišně, ovšem s rozdílem pouze drobným. Historie žen a emancipačních hnutí nebývá v učebnicích hojně obsažena a o první vlně feminismu se hovoří v první řadě jako o době, kdy ženy získaly volební právo. Není proto divu, že feministický boj 19. a počátku 20. století je do dnešní doby vnímán pouze jako boj o rovné volební právo pro ženy. Feministické hnutí té doby je tak spojováno především s pojmem „sufražetka“ (z francouzštiny *suffrage*: volební právo). To nicméně není přesnou pravdou, neboť snaha o prosazení volebního práva pro ženy přišla až po několika desítkách let trvající kampaně. Některé ženy v začátcích dokonce odmítaly, aby součástí kampaně byla volební práva žen, měly totiž strach, že příliš radikální přístup jim překazí možnost prosadit menší nároky týkající se zrovnoprávnění obou pohlaví.

Proto také by se o začátcích první vlny feminismu dalo hovořit jako o době, kdy nejvyšším cílem hnutí bylo získání práva na vzdělávání. Tento názor se nicméně rozcházel u žen ze středních a vyšších společenských vrstev a těch z vrstev nižších. Zatímco ženy z vyšší a střední třídy toužily po rovném přístupu ve všech směrech, ženy z dělnické chudé třídy naopak žádaly ochranu a rozdílné zacházení oproti mužům. Tento rozkol byl způsoben tím, že ženy z chudých rodin byly nuceny pracovat za mzdu v továrnách, aby uživily rodinu. Pracovní podmínky byly velice špatné a jejich mzda nízká, je tak pochopitelné, že priority žen z této společenské vrstvy byly odlišné. Toto byl jeden z hlavních důvodů, proč feministické hnutí nejprve nemělo velkou podporu ženské veřejnosti.³¹

Hnutí žen za rovná práva se nejprve rozvíjelo ve státech, kde již existovaly demokratické politické směry, např. v USA se hnutí objevilo ve 40. letech 19. století, vznik hnutí je v Americe spojován s konferencí v Seneca Falls roku 1848, kde byla přijata tzv. Deklarace postojů, ve které stály všechny požadavky na zrovnoprávnění žen s muži. Tato konference se nyní označuje jako počátek oficiální kampaně usilující o získání volebního práva pro ženy. V té době se nicméně požadavek na právo volit odsunul až na dobu po americké občanské válce, již před ní dokázaly ženy (a někteří muži sympatizující s feministickým hnutím) vyzvednout politické otázky týkající se pravidel odívání, rozvodů, práva vlastnit majetek, svěřování dětí do péče či svobodné manipulace s vlastními příjmy. Všechny tyto body byly prezentovány jak na konferencích o právech žen, tak v novinách a před zákonodárnými sbory. Po vypuknutí

³¹ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 36-39.

války roku 1861 úsilí částečně polevilo, neboť se spousta žen začala věnovat válečnému konfliktu. Za tuto vlasteneckou činnost ženy očekávaly, že získají podporu republikánské strany v boji o uznání volebního práva. Naneštěstí došlo po válce k naprostému opaku. Požadavek žen na rovná práva byl zamítnut a s tímto zamítnutím přišla navíc nová omezení, která byla vložena do Čtrnáctého ústavního dodatku. Patnáctý dodatek byl poté doplněn, podle něj nesmělo být volební právo upřeno na základě barvy pleti či rasy, o pohlaví se nicméně nehovořilo. Je důležité také zmínit, že kromě požadavků na rovná práva ženy usilovaly také o rozvoj ve zdravotnictví, např. v oblastech zdravotní prevence a hygieny.

Napříč USA začaly vznikat organizace bojující nejen za práva žen bílé barvy pleti, ale také za práva černochoů a boji proti rasismu. Nejznámější z těchto organizací byly Americké společnosti pro volební práva žen (American Woman Suffrage Association, AWSA), Národní společnost pro volební práva žen (National Woman Suffrage Association, NWSA). Ani jedna z těchto organizací se netěšila velké podpoře, spíše naopak, a tak se v roce 1890 sloučily v jednu společnou organizaci, která bojovala nejen za práva žen bílé barvy pleti, ale také za práva černochoů. Ženy aktivně bojovaly za svá práva a tato snaha přinášela ovoce. Feministce Charlotte Perkins Gilman se podařilo k účasti na ženském hnutí zapojit nejen ženy, ale také muže z dělnické chudé vrstvy a přistěhovalce, „*muži i ženy z jednotlivých rasových, etnických a ideologických skupin si naléhavěji než kdy dříve uvědomovali, že zavedením všeobecného volebního práva mohou zdvojnásobit počet svých hlasů.*“³² Úsilí nebylo zbytečné, a tak již na konci 19. století některé státy USA zavedly všeobecné volební právo (Wyoming roku 1890, Colorado roku 1893, Utah a Idaho roku 1896). Všechny ženy se v Americe dočkaly volebního práva až po první světové válce, kdy roku 1919 byl na legislativní schůzi schválen Devatenáctý dodatek americké ústavy o volebních právech žen. Ten byl následně předán k ratifikaci, která trvalo více než rok. Ženy v Americe se tak dočkaly volebního práva 26. srpna 1920. Po dosažení tohoto cíle zájem o feministické hnutí upadl, ženy se totiž domnívaly, že získáním volebního práva dosáhly rovnosti s muži, což nicméně nebyla pravda.³³

2.1.1.1 První vlna feminismu na území Čech a Moravy

Během 50. let 19. století bylo hnutí za práva žen formováno také ve Velké Británii, odkud se dále šířilo do zbytku Evropy, včetně Českých zemí. Zde se prezentovala celá řada významných osobností, které měly vliv na osvětu ženských práv. Jednou z představitelk této

³² RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 42.

³³ Tamtéž, s. 36-44.

osvěty byla Magdalena Dobromila Rettigová. Ačkoliv se nejvíce proslavila svojí kuchařkou, organizovala také setkání mladých dívek a žen, na kterých vysvětlovala nutnost vzdělání, podporovala a rozvíjela zájem o politiku, která takřka řídila život žen a učila je, jak o ní debatovat. M. G. Rettigová by se tak dala považovat za jednu z prvních bojovnic za ženská práva na našem území. V 19. století také vstupují do povědomí veřejnosti první spisovatelky, které si již plně uvědomují nedostatečnost vzdělání mezi ženami. Z těch nejznámějších to je Božena Němcová, Eliška Krásnohorská, Sofie Podlipská a Karolina Světlá.

Americké ženské hnutí do Čech začalo plně prostupovat až v 60. letech 19. století. O to se zasloužil v první řadě Vojtěch Náprstek, který po svém pobytu v USA začal usilovat o rozšíření vzdělanosti v Čechách, nejen mezi muži, ale také mezi ženami, neboť byl přesvědčen, že ženy jsou nositelky pokroku. Na podporu žen založil ve spolupráci s Karolinou Světlou tzv. Americký klub dam. Tento klub měl za úkol vzdělávat ženy ve všech možných kategoriích, např. v astronomii, medicíně, zoologii, fyzice, chemii, matematice, botanice, ekonomice, právu, historii, náboženství či politice. Schůzky klubu probíhaly nejčastěji v čítárně a knihovně, kde probíhaly přednášky vedené odborníky daných oborů, přednášeli zde T. G. Masaryk, Otakar Hostinský, Jan Evangelista Purkyně nebo také Jaroslav Goll. Roku 1871 byla Karolinou Světlou založena další organizace na podporu žen, tzv. Ženský výrobní spolek český, jehož úkolem bylo přivést ženy k praktickému a ekonomickému myšlení v rámci výdělečné činnosti. Po skončení prusko-rakouské války se totiž zjistilo, že většina válečných vdov není schopna se sama uživit.

Společnost se vyvíjela, a tak bylo roku 1872 ženám umožněno pracovat ve státní poštovní službě, začaly také vznikat kurzy pro ženy, které jim měly pomoci se ekonomicky osamostatnit. Byly to např. kurzy jazykové, obchodní, hospodyňské, malířské, vyšivačské aj. Eliška Krásnohorská v této době dlouhodobě usilovala o vznik dívčího gymnázia, což se jí nakonec roku 1890 podařilo a bylo založeno první dívčí gymnázium v celé střední Evropě, pojmenované Minerva. Gymnázium bylo soukromé, financované vlivnými osobnostmi a městem Praha. Nebyla to však ještě výhra, neboť studium samo nebylo vůbec jednoduché. Klasifikace se musela podrobovat kontrole z chlapeckého akademického gymnázia, maturitní zkouška mohla být provedena pouze po schválení žádosti komisí a podmínkou pro schválení maturity bylo zamítnutí dalšího studia na univerzitě (zamítnutí bylo vystaveno přímo do maturitního vysvědčení). Brzy na to začala opět Eliška Krásnohorská klást důraz na důležitost dalšího studia žen. Napsala celou řadu peticí, ve kterých vysvětlovala veškeré důvody podporující ženské studium. Tehdy ještě poslanec T. G. Masaryk přednesl některé

z jejích peticí v poslanecké sněmovně a sám naléhal na důležitost ženského vzdělávání. Díky této snaze se od roku 1897 mohly ženy přihlásit ke studiu na filozofické fakultě a poté od roku 1900 také ke studiu farmacie a medicíny. Právě české ženy byly první, kterým se v rámci Rakouska-Uherska podařilo získat právo na vysokoškolské vzdělání.

Velkým zastáncem a podpůrcem žen byl, jak již text napovídá, Tomáš Garrigue Masaryk. Ten na svých přednáškách často hovořil o důležitosti zapojovat ženy do veřejného života, zastával názor rovnosti žen a mužů. Roku 1903 poté vzniknul Ženský klub český, jehož působení bylo zaměřeno především na politický život žen. Tento klub navštěvovala Františka Plamínková, budoucí organizátorka a jedna z nejvýznamnějších osobností ženského hnutí v Československu. Po jeho vzoru byl založen další klub roku 1905, tentokrát Výbor pro volební právo žen, vedený Františkou Plamínkovou. Spolek zaměřený na volební práva žen zjistil, že volební řád svojí formulací nezakazuje možnost zvolit ženu, jeho úkolem se tak stalo najít co největší množství podporovatelů žen z mužských řad. Výbor získal velkou podporu veřejnosti a díky tomu byla roku 1912 zvolena první poslankyně, konkrétně do Sněmu království českého, spisovatelka Božena Viková-Kunětická. Feministické hnutí svoji činnost pozastavilo v průběhu první světové války a znovu se rozvinulo až se vznikem samostatného Československa, tzv. První republiky. Roku 1920 bylo díky předválečné snaze ženských spolků ústavně zakotveno, že ženy mají právo být rovny mužům, politicky, sociálně i kulturně a výsady pohlaví již nebudou uznávány. Ačkoliv tedy ženy začaly mít přístup do povolání dříve nepřístupných, musely o ně usilovně bojovat. Kromě nižších mezd, které ženy obdržovaly, byl také problém propouštění. Hospodářská krize sebou přinesla nutné snižování počtu zaměstnanců, to se víceméně vztahovalo pouze na ženy. Ústava sice právně zakotvila rovnoprávnost mužů a žen, vnímání lidu to ale nezměnilo. Františka Plamínková tak založila další organizaci, která se soustředila nejvíce na sociální politiku, zaměřovala se na podmínky bydlení, péči o ženu a dítě, boj proti nucené prostituci apod. Díky jejím bohatým zkušenostem byla následovně roku 1925 zvolena do Senátu Národního shromáždění. Z této pozice mohla lépe pomáhat organizacím soustředěným právě na sociální ochranu a práva žen. V tom aktivně pomáhal také prezident T. G. Masaryk, který se otevřeně hlásil k ženskému hnutí. Františce Plamínkové se podařilo díky této spolupráci vytvořit typ feminismu, který směřoval k vzájemnému pochopení žen a mužů, úctě a dobrovolné pomoci.³⁴

³⁴ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminizmu v Českých zemích. In: VĚŠÍNOVÁ KALIVODOVÁ, Eva, MAŘÍKOVÁ, Hana. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 43-49.

Před začátkem druhé světové války se organizace Ženské národní rady aktivně podílela na boji proti Hitlerovskému režimu. Františka Plamínková pořádala řadu přednášek jak u nás, tak v zahraničí, ve kterých upozorňovala na nebezpečí diktátorského režimu, útlaku Československa i okolních zemí.³⁵ Ženy se po začátku války aktivně zapojovaly do odboje, což se bohužel stalo Františce Plamínkové osudným. Po atentátu na Heydricha byla senátorka zatčena gestapem a krátce vězněna v Terezíně. Dne 30.6. 1942 byla nacisty popravena. Tak byla Ženská národní rada rozpuštěna, v ilegalitě a utajení nicméně vznikaly další organizace, které plánovaly zásady boje za ženská práva po válce. V červnu 1945 navázala Rada československých žen na program svých předchůdkyň. Předsedkyní této organizace byla zvolena JUDr. Milada Horáková, která si podobně jako F. Plamínková, sama prošla nacistickým vězněním. Její bohaté zkušenosti z předválečného boje za ženská práva byla ideální kandidátkou. Ženská národní rada aktivně pracovala na udržování demokratického režimu až do roku 1948, kdy se k moci dostali komunisté. Ti rozpustili veškeré organizace spjaté s demokratickými snahami, včetně Ženské národní rady. Její účastníci byli mnohdy pronásledováni a považováni za nepřátele státu, což také vedlo k zinscenovanému politickému procesu a následné popravě Milady Horákové dne 27.6. 1950. Takto na více než čtyřicet let vymizely z Československa veškeré snahy a povědomí o aktivním boji za práva žen, demokratických režimů atd. Světově probíhající druhá vlna feminismu se tak Československu vyhnula a snaha o feministická hnutí se znovu začala objevovat po pádu komunistického režimu.³⁶

2.1.2 Druhá vlna feminismu

Úspěchy dosažené během první vlny feminismu poté hnutí na nějaký čas odmlčelo. Legislativní úpravy byly přijaty a nyní bylo potřeba je vnést do povědomí společnosti.³⁷ Druhá vlna feminismu je tak datována k 60. letům 20. století. Roku 1963 vyšla v USA kniha autorky Betty Friedan, *Feminine Mystique*. V této knize autorka otevřela témata týkající se nespokojenosti bílých žen v domácnosti, vzhledem k jejich uvědomění nulového osobního růstu v rámci společnosti.³⁸ Po válce došlo k ekonomickému rozmachu, muži tak byli znovu

³⁵ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. *ABC Feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 168-185.

³⁶ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v Českých zemích. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 43-49.

³⁷ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. *ABC Feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 168-185.

³⁸ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 44.

schopni své ženy uživit a psychologické faktory jako např. zvednutí sebevědomí mužů vedly k zahrnutí žen zpět do domácnosti.³⁹ Tato publikace se rychle stala odrazovým můstkem k úvahám o politice vztahů mezi pohlavími, tedy o genderových rozdílech nejen ve veřejném životě, ale také v soukromí. Americká vláda sama upozornila na problém genderové segregace a ženských hnutí. Prezident John F. Kennedy roku 1961 nechal založit Prezidentský výbor pro otázky postavení žen, který se mimo jiné soustředil na trvajících rozdíly v odměňování žen a mužů a celkově diskriminaci žen na pracovním trhu. Dle tohoto výboru byl následovně podán návrh na Zákon o rovnosti mezd, který byl přijat roku 1963. Postupně byly tvořeny další takovéto výbory zabývající se problematikou postavení žen ve společnosti, sloužící pro sběr informací a jejich následné distribuci. Tímto způsobem vznikla také Národní organizace žen (National Organization for Women, NOW) v čele s Betty Friedan a dalšími sedmadvaceti ženami, které reprezentovaly jednotlivé státní výbory unijních států USA. Feminismus měl také mimo jiné celou řadu proudů, některé byly radikální a militantní, jiné kulturní, sociální, mateřské apod.

Na rozdíl od první vlny, kdy byly ženy „zvyklé“ pečovat pouze o domácnost a jejich vzdělání bylo mizivé, ne-li žádné, druhá vlna byla specifická především tím, že ženy zahrnuté zpět do domácností byly již v mnoha případech vysokoškolsky vzdělané. Představa, že ženy jsou šťastné a spokojené v domácnosti se postupně začala vracet do společnosti a někteří muži dokonce přišli s názorem omezit ženám přístup k vysokoškolskému vzdělání. Jakožto důsledek těchto návrhů a celkové situace navracení žen do domácností se některé z těchto žen začaly cítit „vadně“, když je nenaplnoval život pro rodinu a domácnost. Tento problém dokonce spousta žen dovedl do psychiatrických ordinací. S lepší osvětou ženy nicméně pochopily, že problém, který pociťují nespočívá v nich samých, ale je zakořeněný ve společnosti. Jelikož ženy byly v této době již často dostatečně vzdělané, přenesla se druhá vlna feminismu z velké části na akademickou půdu a feminismus začal být považován také za vědní obor. Začaly vznikat výzkumy týkající se genderové oprese, které poskytovaly vědecky podložené argumenty pro aktivistické skupiny. Ženy v druhé vlně pochopily, že existující právní ochrana jejich práv je ve velké míře pouze „papírová“ a v realitě nefungující. Pro ženy bylo stěžejní, aby si uvědomily svoji pozici v rámci společnosti odkud tato pozice pramení. Prováděné výzkumy vymezyly dva směry, ze kterých genderové rozdíly vycházely, a to kultura a psychologická problematika formování genderové identity. V kulturní rovině byly tak stanoveny čtyři teze. První z nich vychází z toho, že společnost a s ním kulturní systém v němž žijeme je tvořen

³⁹ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 44.

patriarchálně. Tento systém vytvořený úzkým okruhem mužů vnímá ženy, ale také „obyčejné“ muže jako objekty, se kterými je možné libovolně manipulovat. Druhá teze staví na již stanoveném patriarchálním základu, neobviňuje ovšem pouze muže ve vládnoucí pozici, ale také ženy a muže, kteří tuto formu nadvlády přijímali a prováděli tak sami nad sebou kulturní kontrolu. Jako demonstrativní příklad by mohlo být uvedeno domácí násilí, které je považováno za kriminální čin, před veřejností je nicméně skrýván jako kdyby neexistoval. Oběti jsou si vědomi, že jsou oběťmi, svým mlčením ovšem do problému přispívají a není tak možné ho řešit či mu předcházet. Třetí teze hovoří o situaci, kdy se muži automaticky považují za schopnější a lepší než ženy. To je způsobeno především jejich možnostmi hledat pro sebe autoritativní vzory napříč historií. Ať již si to přiznávají či ne, mají jednodušší postup na sociálním žebříčku než ženy, a to jim napomáhá k tomu, aby se v domácnosti vyhnuli pro ně nevděčným a stereotypním pracím. Čtvrtá a poslední teze se věnuje úhlu pohledu mužů, kteří jakožto „vládci“ musí udržovat jistý společenský status, jejich povinnost být úspěšní z pohledu společnosti, je tak ochuzuje především v emoční oblasti, což potvrzují také studie o mužském pohlaví. Všechny tyto problémy se navzájem prolínají a jeden bez druhého v podstatě nefungují. Kruh genderové diskriminace se uzavírá ve chvíli, kdy jsou potomci vychováni dle těchto zaběhlých principů. Druhá rovina problému je psychologická, jež se snaží najít odpovědi na otázky jako např. jak neseme mužství a ženství, odkud se tento vjem bere, jakým způsobem jej přenášíme na naše okolí, jak podle něj mají vypadat vztahy dvou pohlaví atd. Tuto psychologickou rovinu problematiky zkoumal Sigmund Freud.⁴⁰

Zatímco ve Spojených státech druhá vlna feminismu odstartovala již v 60. letech, ve Velké Británii a západní Evropě byl vývoj lehce opožděný, vzhledem k tomu, že se Evropa stále vzpamatovávala po druhé světové válce a s nástupem nových režimů. Evropskému vývoji druhé vlny velice pomohla americká předloha. Nespokojenost žen s jejich sociální situací vedla ke vzniku celé řady skupin a organizací, které se vyznačovaly rozlišností v cílech, filozofických názorech i strategiích. Genderovou diskriminaci pociťovaly také lesbické ženy, které mohly díky těmto organizacím aktivněji veřejně vystupovat. Vysokou aktivitu lesbických žen ovšem začaly brzy kritizovat heterosexuální ženy spolupracující ve spolcích, neboť by mohla zdiskreditovat legitimitu celého hnutí. Tato kritika měla za následek odštěpení žen z LGBTQ+

⁴⁰ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. *ABC Feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 168-185.

komunity a vzniku organizací soustřeďujících se především na diskriminaci sexuální orientace.⁴¹

2.1.3 Současný stav feministického hnutí

Západní feministické hnutí v 80. letech 20. století začalo kolabovat a brzy bylo médii prohlášeno za mrtvé, mělo se totiž za to, že ženy již dosáhly veškerých cílů. Toto tvrzení ovšem nebylo pravdivé, neboť především 90. léta 20. století byla rozkvětem celé řady feministických proudů. V tomto případě se ovšem nedá hovořit o jednotnosti cílů feministického hnutí, jako to bylo např. u první vlny feminismu, novodobá vlna feminismu spíše klade důraz na propojení genderové nerovnosti s dalšími druhy společenských nerovností (např. rasa, etnický původ, sexuální orientace, náboženství aj.). Jednotlivé feministické proudy se soustřeďují na vlastní myšlenky a cíle, s jinými směry feminismu nijak výrazně nespolupracují a v některých případech dochází dokonce k vzájemné kritice a vymezování se jeden proti druhému. Z dlouhodobějšího hlediska se nicméně tyto kritiky vyplatily, neboť v mnoha případech přinesly pozitivní vliv na rozvoj feministických myšlenek.

Socioložka Judith Lorber rozdělila současné feministické proudy do tří základních teorií. Dvě z těchto kategorií navazují na myšlenky a cíle druhé vlny feminismu, dále je rozvíjejí a doplňují o nové teorie. Vychází z toho, že společnost je nastavená na patriarchální systém, který dává ženy do podřadných pozic a diskriminuje. Tyto dvě kategorie vychází ze stejné myšlenky, ale rozlišují se ve způsobu, jak problém řešit. První, tzv. reformní feminismus, usiluje o vniknutí do patriarchálního systému, chce jej následně upravovat niterně, formou zákonů a ekonomických možností.⁴² Pod tuto kategorii Lorber řadí feminismus liberální, marxistický, socialistický a rozvojový. Liberální feminismus trvá na poskytnutí veškerých právních výsad, jaké mají muži a je přesvědčen, že tímto způsobem by byl útlak vyřešen. Na druhé straně stojí feminismus marxistický a socialistický, jež vidí příčinu útlaku v ekonomické závislosti žen na mužích a dbá na to, aby byl pracovní trh příznivějším místem pro ženy. Rozvojový směr feminismu se soustředí na situaci žen v rozvojových zemích, snaží se zlepšovat jejich možnosti vzdělávání a pracovního nasazení.⁴³ Druhá kategorie, feminismus odporu, odmítá myšlenku změny patriarchálního systému zevnitř, naopak navrhuje, aby ženy

⁴¹ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 45-47.

⁴² SOKOLOVÁ, Věra. *Současné trendy feministického myšlení. ABC feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ. 2004, s. 199-211.

⁴³ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 48.

opustily patriarchální systém a svoji rovnost realizovaly mimo něj.⁴⁴ Toho by měly dosáhnout např. zakládáním čistě ženských organizací, komunit. Do této kategorie spadá feminismus radikální, lesbický, psychoanalytický a hlediskový (tzv. standpoint). Všechny tyto proudy se liší ve svých cílech a myšlenkách. Radikální a lesbický směr feminismu se zaměřuje na vykořisťování osob ženského pohlaví muži a také na násilí páchané na ženách. Feminismus psychoanalytický vychází z myšlenek Sigmunda Freuda a vysvětluje původ genderové nerovnosti, která podle Freuda pochází z rozdílů ve vývoji osobnosti a rozdílné výchově obou pohlaví. Hlediskový („standpoint“) feminismus se zaměřuje na zkoumání stránek a fází života z ženské perspektivy. Třetí kategorie, která již nevychází z druhé vlny, se nazývá jako třetí vlna feminismu. Ta přinesla vhled a nové poznatky v oblasti genderu, pohlaví, sexuality, ale také rasy, etnické příslušnosti a společenské třídy. Třetí vlna feminismu chápe nerovnost na základě genderu jako součást komplexního systému, ve kterém se všechny zmíněné kategorie vzájemně prolínají. Tato kategorie obsahuje feminismus multirasový, mužský, feminismus sociální konstrukce, postmoderní a „queer theory“. Feminismus multirasový a mužský se soustředí na to, jak se postavení na sociálním žebříčku odlišují na podle pohlaví či rasy. Feministický směr sociální konstrukce pojednává o stereotypech tvořených na základě genderu a tvoření různých identit dle sociálních interakcí. Postmoderní feministické hnutí a „queer theory“ považují gender jako sociálně vytvořená schémata a vnímají gender jako fluidní.⁴⁵ Je také nutné podotknout, že všechny tyto kategorie jsou značně zjednodušeny a reálně jsou jejich cíle a myšlenky komplexnější, v takto čistých podobách se nevyskytují, jsou mimo jiné také ovlivněny prostředím, ve kterém se vyvíjí a osobnostmi, které u nich stojí.⁴⁶

V době, kdy ve světě byla novodobá feministická hnutí již v plném rozkvětu, u nás teprve skomíral komunistický režim. Po pádu režimu roku 1989 se tato nová vlna feminismu dostala také k nám a započaly horlivé feministické diskuse. Média, intelektuálové a často i ženy samotné se k feministickým tendencím zprvu stavěli negativně, mnohdy s odporem a k rozvoji hnutí u nás došlo až v průběhu 90. let. Pro naši společnost bylo stěžejní problematiku nejdříve pochopit v celé její šířce a hloubce, chybělo totiž více než čtyřicet let osvěty. K tématu se hned po roce 1989 začali vyjadřovat exiloví autoři a intelektuálové, kteří jako jediní měli s hnutím nějaké osobní zkušenosti. Ačkoli nebyli odborníky v oboru, česká společnost je považovala

⁴⁴ SOKOLOVÁ, Věra. Současné trendy feministického myšlení. *ABC feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ. 2004, s. 199-211.

⁴⁵ RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 48-49.

⁴⁶ SOKOLOVÁ, Věra. Současné trendy feministického myšlení. *ABC feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ. 2004, s. 199-211.

za profesionály a uznávala jejich názory. S feminismem se setkali v 60. a 70. letech v zahraničí, kdy ovšem hnutí bylo ve své nejradiálnější a nejmilitantnější podobě. Jimi prezentované informace byly souborem osobních názorů a poznatků, nebyly podloženy žádným výzkumem, a do Československa bylo hnutí prezentováno jako muže nenávidějící. První polovina 90. let tak byla ve jménu antifeminismu. Lidem připadalo hnutí směšné, jeho podporu projevoval velice malý počet žen, a ještě menší počet mužů, o to těžší bylo ve společnosti prosadit respekt a prostor pro výzkum a seriózní diskuse. Díky neutichající snaze žen a mužů bojujících za feministické hnutí, se na konci 90. let podařilo situaci lehce zvrátit a prezentovat společnosti důležitost, aktuálnost a rozmanitost myšlenek celého hnutí. Společnost sice byla stále do jisté míry antifeministicky orientovaná, projekty a myšlenky feministického hnutí našly své místo ve společnosti a nebylo již možné jej zastavit.⁴⁷

2.1.4 Reprezentace žen v politice po roce 1989

Ženy se v politice začaly objevovat od počátku 20. století, ačkoli v malých počtech. V Československu se ve volebním období 1919–1920 objevilo v poslanecké sněmovně celkem deset žen, což tvořilo 3,9 % z celkového počtu. Do počátku druhé světové války se počty žen v politice příliš nezvedly. Ke drobnému vzrůstu došlo po válce v roce 1948, kdy ženy u nás tvořily 8,6 % poslanců. Dalo by se tedy očekávat, že s vývojem společnosti se politické zastoupení žen bude zlepšovat.

Pád komunistického režimu sebou přinesl rozvolňování a dalo by se tedy očekávat, že ženy budou mít lepší přístup do politického života. Situace se nicméně nevyvíjela pozitivně, feministické hnutí u nás v 90. letech nemělo příznivý průběh, který by ženy motivoval vstupovat do politiky, a tak bylo roku 1989 celkem pět žen v politice. Po volbách roku 1992 bylo procento žen ve vládě stejné, jako před čtyřiceti šesti lety (roku 1948, ženy tvořily 8,6 % poslanecké sněmovny), takže ani v tomto případě se nedá hovořit o velkém pokroku. Příčiny lze hledat v naprosté absenci opatření, které by ženy podporovaly ve vstoupení do politiky, neprobíhaly kampaně, které by situaci pomohly. Je tedy zajímavé, že výzkum zveřejněný médií roku 1993 zjistil, že téměř 70 % občanů je přesvědčených o tom, že „*minimální zastoupení žen v Parlamentu by mělo být zajištěno zákonem*“⁴⁸. Z tohoto výzkumu vyplývá, že zájem o ženy v politice byl, avšak pouze v pasivní formě. Česká veřejnost

⁴⁷ SOKOLOVÁ, Věra. Současné trendy feministického myšlení. *ABC feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ. 2004, s. 199-211.

⁴⁸ HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. *Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006, s. 33.

takto možná zareagovala právě na výsledky voleb z roku 1992. Již o čtyři roky později se zastoupení žen ve vládě zvýšilo, a to na 15 %, to společnost nicméně neuspokojilo a nespokojenost naopak rostla. Je nutné si také všimnout genderové diferenciacie postojů k otázce žen v politice. Výzkumy prováděné roku 1998 ukázaly, že procento kladných odpovědí na zmíněnou otázku se mezi muži a ženami tolik neliší (76 % mužů a 86 % žen bylo pro podpoření žen), je-li ovšem otázka specifikována na „rozhodně ano“ souhlasilo již pouhých 29 % mužů oproti 44 % žen. Může být tedy pozorována jistá radikalizace na ženské straně.

Ke změně volebních postojů došlo ve volbách 1998, kdy se poprvé demonstrativně ukázal zájem občanů o zastoupení žen v politice. S enormním počtem čtyřiceti tisíc preferenčních hlasů se Vlasta Parkanová dostala na první příčku kandidátní listiny, což jí zajistilo vstup do Parlamentu. Stejněho roku získala Zuzana Roithová největší počet hlasů v těchto senátních volbách. Tyto ženy jako první dostaly příležitost dostat se do funkcí ministryň české vlády. Tento fenomén ukazuje, že zájem o ženy v politice se výrazně zvýšil především ke konci 90. let, je tedy udivení hodné, že politické strany tento fakt nezahrnuly do svých kalkulací a nepodporovaly ženy ke vstupu do politiky. Sociologické výzkumy z konce 90. let ukazují, že zájem žen o politickou kariéru je výrazně vyšší než jejich skutečné zastoupení. Ženy totiž představovaly 40,3 % osob z celkového počtu osob, které měly zájem o angažovanost v politickém poli. Celkově je zřejmé, že problém se vstupem žen do politiky nevychází z nedostatku žen, které by měly zájem, ani z nedostatku podpory od veřejnosti, nýbrž z vnitrostranických procesů a přístupu stranických vedení. Např. v případě ČSSD či Komunistické strany ženy aktivně usilovaly o šanci dostat se do užšího vedení strany, jejich pozice ale nebyla dostatečně silná. V případě pravicových stran tomu bylo jinak, ženy samy odmítaly připustit relevanci pohlaví s argumentem, že rozhodovat by měly především schopnosti.⁴⁹

Pokud se zaměříme na období od počátku 21. století, můžeme vidět postupné zlepšování situace. V základnách stran se již ženy objevují více, naopak při zaměření na vrcholnou politiku zjistíme, že zastoupení žen je již nižší. Ženy jsou ve vrcholné politice, především na parlamentní úrovni, vnímány jako méně profesionální, nejen svými mužskými kolegy, ale také sebou navzájem. Jsou proto více spojovány s humanitními sférami, které jsou považovány za méně prestižní, např. se sociální politikou, zdravotnictvím, vzděláváním či kulturou. V politických stranách se začaly zvyšovat počty žen zejména v prvním desetiletí 21. století. Roku 2006 byly

⁴⁹ HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. *Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006, s 25-39.

ženy nejvíce procentuálně zastoupeny v KDU-ČSL (přibližně 52 %), KSČM (přibližně 43 %) a ODS (34 %). Paradoxně nejmenší reprezentace žen byla v ČSSD (30 %), která propagovala nutnost zapojení žen v politické sféře.⁵⁰ Obecná rovina ukazuje, že počty žen v politické sféře se zvyšují, v roce 2010 již v Poslanecké sněmovně ženy tvořily 27,16 % celkového počtu kandidátů⁵¹, v roce 2017 to bylo 28,63 %.⁵² V této době jsou podmínky pro ženy v politice příznivější, i přesto ale netvoří ani polovinu počtu poslanců.

2.2 Genderová segregace a trh práce

Z historického hlediska byla placená práce především mužskou doménou, tento model je do dnešní doby výchozí pro stát, zaměstnavatele a v mnohých případech také samotné zaměstnance. Pracovní trh je tak vnímán jako společenský veřejný prostor, ve kterém si muži často dokazují svojí vlastní moc, je to prostor neosobní a soutěživý. Mužský pracovní úspěch je vnímán jako individuální zásluha, zatímco sociální podmínky úspěchu jako např. rodinné zázemí jsou zanedbávány. Úspěch je definován kariérním postupem a vyšší platu, což společenských očekávání. Kapitalistická společnost měří úspěch a s ním spojenou mužnost právě na základě těchto atributů. Média tento fakt podporují sestavováním žebříčků nejúspěšnějších Čechů, podnikatelů, politiků atd. Jinak řečeno, výše platu se rovná úspěchu. Na ženy je v tomto směru nahlíženo opačně. Soutěživost a dravost by u žen byla vnímána jako nefemininní, což se poté odráží na tom, do jakých pracovních pozic jsou ženy nejčastěji dosazovány.

Průmyslová revoluce vedla k přesunu pracovní síly z farem a statků do továren. Tuto práci zastávali především muži a tvořili tak většinou pracovní síly. Genderová ideologie ženám ze středních a vyšších vrstev „nařizovala“ zůstat v domácnostech a zaopatřovat rodinu. Tato ideologie se nicméně nemohla vztahovat na ženy z vrstev nižších, které neměly jinou možnost než se zapojit do procesu vydělávání peněz, za účelem uživit rodinu. Výjimkou pro tuto ideologii byly také svobodné ženy z vrstev středních, které byly nuceny přispívat na chod domácnosti. Genderová ideologie, která držela většinu žen doma, podporovala

⁵⁰ RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: ženy v labyrintu mužů?*. Praha: Fórum 50 %, 2006, s. 9-11.

⁵¹ ČSÚ [Český statistický úřad]. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010* [tabulka]. In: Český statistický úřad [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 24/05/2021. Dostupné z:

<https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=0&xv=1>

⁵² ČSÚ [Český statistický úřad]. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017 (promítnuto usnesení NSS)* [tabulka]. In: Český statistický úřad [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 24/05/2021. Dostupné z:

<https://volby.cz/pls/ps2017nss/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=0&xv=1>

mužskou pozici živitele a byla využívána k ospravedlňování rozdílné výše platů žen a mužů. Proto byly také ženy segregovány do pozic, které společnost zvolila jako vhodné a korespondující jejich vlastnostem, tedy pasivní, monotónní, nejméně kvalifikované manuální práce. Tento argument je v mnoha případech využíván dodnes. Česká republika byla v tomto směru výjimkou, a to od druhé poloviny 20. století, tedy za doby komunismu. Ženy všech společenských vrstev byly komunistickou ideologií nuceny pracovat, na druhé straně západní země, které režimem zasaženy nebyly, se snažily o zvrácení feministických hnutí a odsunutí žen zpět do domácností, ženy v západních kulturách tak začaly systematictěji na pracovní trh pronikat až v 70. letech 20. století. Zatímco v předchozích letech byl plat ženy spíše doplňkový, v době komunismu byl nepostradatelný pro udržení životní úrovně, ačkoli pro uživení celé domácnosti by samotný plat ženy mnohdy nestačil. Socialistická politika se snažila o jistou formu ženské „emancipace“, ne však z důvodů zrovnoprávnění žen s muži, ale pro větší produkci společnosti. Ženy byly neustále směřovány do pozic podřadných, které nebyly považovány za prioritní (textilní průmysl, potravinářský průmysl, služby apod.). Ačkoli se v průběhu druhé poloviny 20. století situace žen na pracovním trhu zlepšovala a dalo by se tedy očekávat, že s pádem komunistického režimu dojde k velkému a rychlému vývoji, 90. léta naopak prohloubila rozdíly mezi pohlavími. V České republice došlo ke zvratu a vysoké ekonomické aktivitě žen v prvním desetiletí 21. století, jejich postavení vůči mužům bylo však stále nerovné. Nerovnost může být viděna např. na ekonomicky neaktivních subjektech. Roku 2002 bylo 15 % žen ale pouze 0,2 % mužů neaktivních na pracovním trhu. Důvody uváděné respondenty byly zejména péče o domácnost. Tato čísla dokazují, jakým způsobem je nahlíženo na ženy a muže a ukazuje, že na ženy je oproti mužům kladeno dvojnásobné břemeno, a to ekonomická výdělečnost a péče o domácnost, což je znevýhodňuje na trhu práce. V České republice, ale také jiných rozvinutých zemích, stráví ženy třikrát více času než muži péčí o domácnost. Jinými slovy, ženám přibyla „druhá směna“, zatímco muži mají stále ten stejný domácí servis.⁵³ Na trhu práce jsou zejména znevýhodněny ženy s dětmi. Po porodu se očekává, že matka zůstane na půlroční mateřské dovolené a ta poté bude dále protažena na rodičovskou dovolenou. Pojem rodičovská dovolená vznikl, aby s dítětem mohl

⁵³ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K., ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 32-33.

v domácnosti zůstat otec, praxe se ovšem nezměnila. Ženy tak zůstávají v ČR až čtyři roky mimo pracovní trh, o to víc je jejich návrat náročný.⁵⁴

Všechny tyto faktory se odráží také v míře nezaměstnanosti obou pohlaví, kdy ženská nezaměstnanost je výrazně vyšší (roku 2002 byla 9 %) než ta mužská (5,9 %).⁵⁵ Ženy také čelí častějšímu přicházení o práci, spolu s mnohem delší dobou strávenou bez ní. V oblastech s vysokou nezaměstnaností někteří zaměstnavatelé využívali a v některých případech stále využívají horší postavení žen a jsou jim tak nabízeny horší pracovní pozice, s horšími podmínkami.⁵⁶ Doprovodným problémem ženské nezaměstnanosti je také výše hmotného zabezpečení, neboť to je kalkulováno na základě příjmů z přechozího zaměstnání a např. pro samoživitelky může být naprosto nedostačujícím. Tyto problémy ukazují na diskriminaci žen na pracovním trhu.⁵⁷ Nezaměstnanost obou pohlaví v průběhu 21. století v České republice různě kolísala, obecně lze ovšem hovořit o průměrně vyšší nezaměstnanosti žen, která zpravidla

⁵⁴ DUDOVÁ, R., KRÍŽKOVÁ, A., ZAJÍČKOVÁ, D. *Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006, s. 62.

⁵⁵ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K, ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 32-33.

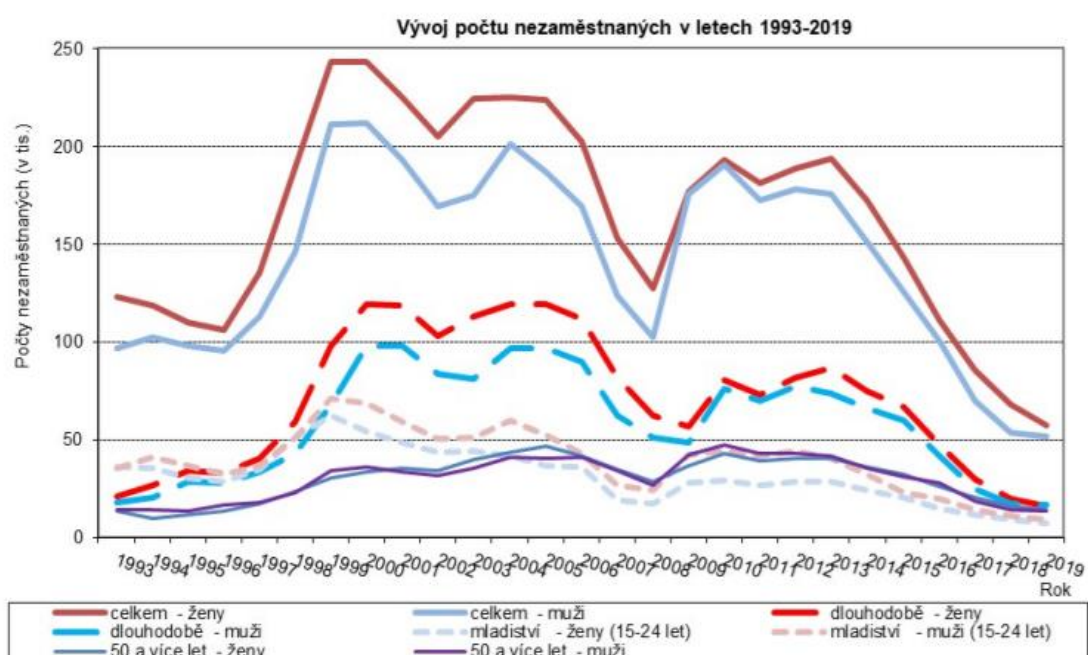
⁵⁶ KRÍŽKOVÁ, A., et al. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 74.

⁵⁷ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K, ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 32-33.

převyšuje nezaměstnanost mužů. To nám mimo jiné dokazuje následující graf č. 1 Českého statistického úřadu.

2.2.1 Horizontální a vertikální segregace podle pohlaví

V České republice je závažným problémem k řešení segregace povolání na základě pohlaví. Některá odvětví národního hospodářství jsou typická výrazně větším zastoupením žen, zatímco muži se profilují v jiných zaměstnáních. Tento případ je známý pod pojmem horizontální segregace podle pohlaví. Naopak pro vertikální segregaci podle pohlaví je typické nadprůměrné zastoupení mužů na jednotlivých příčkách vedoucích pozic, a to nejen na pracovním trhu, ale ve všech společenských odvětvích.

Graf č. 1: Vývoj počtu nezaměstnaných v letech 1993-2019 (Zdroj: Český statistický úřad, 2020)

Ženy v kontextu horizontální segregace zastávají více práci v sektorech s obecně nízkými platy (ve zdravotnictví byl roku 2002 průměrný plat 14 939 Kč) a profilují se např. na pozicích zdravotních sester, pokladních či uklízeček. Ve srovnání s „mužskými“ sektory jako je např. energetika, kde průměrný plat činil stejného roku 18 371 Kč, je tedy rozdíl značný. V České republice došlo také ke značné maskulinizaci v oblasti bankovníctví. V době, kdy bylo toto odvětví feminizováno, byly průměrné platy nízké. Když poté došlo k obratu a sektor se stal dominovaný muži, došlo k zajímavému fenoménu a platy rostly nejrychlejším tempem na trhu práce. To viditelně dokazuje, jak nízko je prestiž povolání feminizovaných. Horizontální segregaci lze zaznamenat také v rámci jednotlivých profesí. Konkrétně profese lékaře, kde ženy tvořily roku 2002 více než polovinu zaměstnaných (55,2 %), je nicméně horizontálně

segregována také. Zatímco v oblasti pediatrie a dorostového lékařství najdeme výrazně vyšší zastoupení žen (80,2 % a 90 % žen), v oblasti chirurgie ženy tvoří pouze 30 % zaměstnaných. Horizontální a vertikální segregaci podle pohlaví jsou vzájemně propojeny, horizontální segregace dokonce tu vertikální umocňuje. V případě segregace vertikální se jedná o jasně výraznější zastoupení mužů ve vedoucích pozicích, a to i ve feminizovaných odvětvích. Pravděpodobnost, že pozici vedoucího pracovníka obsadí muž, je čtyřikrát vyšší, než že bude pozice obsazena ženou.⁵⁸ Pozici vedoucích pracovníků roku 2004 obsadilo celkově pouhých 28 % žen, což jsou ovšem jenom 4 % všech ekonomicky aktivních žen v ČR. Z celkové populace pracujících mužů jich je na vedoucích pozicích 8 %.⁵⁹

2.2.2 Modely nerovnosti

Trh práce bývá často diferenciován podle pohlaví, ačkoli to mnohdy není na první pohled patrné a povolání se navenek prezentují jako přístupná všem. Existují nicméně rysy, které jasně prezentují mužskou nadřazenost v některých odvětvích, do nichž je ženám přístup umožněn jen velice obtížně. Podíváme-li se na povolání, která byla dříve výhradně mužská a do kterých se ženám podařilo proniknout, zjistíme, že postupně ztratila na prestiži. Feminizace oboru totiž vedla k dojmu, že vykonávaná práce není náročná, důležitá a kvalifikace není téměř potřeba, na to konto klesaly mzdy.⁶⁰ Genderovou polarizaci můžeme například vidět ve vedoucích pozicích, kdy ředitele velkých průmyslových podniků představují zpravidla muži, na druhé straně ženy ve vedoucích postech, tedy v pozicích ředitelek či manažerek se objeví pravděpodobněji v oblastech hoteliérství, pohostinství, služeb apod. Zarážející také je, že muži ve vedoucích pozicích feminizovaných oborů jsou výrazně lépe ohodnoceni za to, že jsou v menšině a ochotni pracovat v takovémto odvětví. Stává se dokonce, že výše jejich mzdy je až o 100 % vyšší než mzda ženy ve stejné řídicí pozici.⁶¹ Nerovnosti na základě genderu tedy vznikají jako důsledek segregace povolání. Ženy mají omezené možnosti ve volbě profese, právě následkem segregace oborů, to dále podporuje genderové stereotypy. Pokud ženy vstupují do oborů nových, kde je jejich zastoupení zatím velice nízké, je neustále vyvíjen tlak na jejich výkon a kvůli genderovým stereotypům jsou neustále nuceny prokazovat své

⁵⁸ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K., ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 34-36.

⁵⁹ DUDOVÁ, R., KRÍŽKOVÁ, A., ZAJÍČKOVÁ, D. *Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006, s. 28.

⁶⁰ ČERMÁKOVÁ, Marie. *Gender a pracovní trh. Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 51-57.

⁶¹ DUDOVÁ, R., KRÍŽKOVÁ, A., ZAJÍČKOVÁ, D. *Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006, s. 28.

schopnosti, očekává se od nich jistá pracovní neschopnost. Další nevýhodou pro ženy je nedostatek zaměstnání, ve kterých lze kombinovat pracovní vytížení a péče o rodinu, to samozřejmě omezuje volbu povolání nebo také typ pracovního poměru. Jak již bylo zmíněno, vstup žen do „mužských“ povolání degraduje prestiž pozice, snižuje mzdu a možnost kariérního postupu. To reprodukuje nerovnou dělbu práce a odpovědnosti za domácnost, což se zpětně odráží na segregaci trhu práce. Nízká reprezentace žen v řídicích pozicích následně ovlivňuje nedostatek žen ve veřejném sektoru a politice.

Nerovnost lze hledat také v rozsahu pracovního úvazku, který může být zkrácený (částečný) anebo plný. Česká republika je oproti většině zemí EU výjimečná vysokým počtem zaměstnanců pracujících na plný úvazek, roku 2017 zaujímala čtvrté místo na žebříčku EU. Ve stejném roce v České republice pracovalo 95 % zaměstnanců na plný úvazek, z toho 91 % žen a 98 % mužů. Důvody, proč někteří zaměstnanci volí částečný úvazek jsou rozličné, jako nejčastější příčiny jsou ovšem uváděny následující: péče o postiženou osobu (20,9 %), zdravotní důvody (16,4 %), nemožnost nalézt zaměstnání na plný úvazek (17 %), další vzdělávání (2,4 %). Ve většině případů se tedy nejedná o dobrovolný postup, ale o nutnou strategii, „nutné zlo“. V Evropském kontextu využívají částečný úvazek nejčastěji právě ženy. Při porovnání situace v České republice a EU zjistíme, že české ženy pracují před početím dítěte nejčastěji na plný úvazek a v době po narození dítěte a následné rodičovské dovolené neppracují ve většině případů vůbec, na trh práce se vracejí po ukončení rodičovské dovolené opět na plný úvazek. Situace ve zbytku Evropy, zejména západní, je odlišná v tom, že ženy jsou ve větší míře zaměstnány na částečný úvazek již před početím prvního potomka, úvazek si drží i během rodičovské dovolené, nebo se k němu poté vrací. Využívání částečných úvazků může být pro některé zaměstnance i zaměstnavatele výhodné, ovšem forma, jakou je často podáváno jejich využívání podporuje genderovou nerovnost na trhu práce. Ženám je obecně častěji nabízen částečný pracovní úvazek, na základě stereotypního uvažování o ženách jako pečovatelkách. Stává se také, že ženy, kterým zanikla potřeba využívat částečný úvazek (není dále nutné pečovat o zdravotně postiženou osobu apod.) nemají možnost dosáhnout na plný úvazek. Zaměstnavatel jim to odmítá umožnit, čímž ženy přicházejí o větší mzdu, to vyvolává větší závislost na muži. Částečný úvazek také celoživotně ovlivňuje finanční zabezpečení žen, neboť se z jejich platů vypočítává výše jejich důchodu. Nastane-li situace rozpadu manželství ve vyšším věku, žena v důchodu např. nemá dostatečně vysoké zdroje, musí si mnohdy přivydělávat i v důchodovém věku. Dalším úskalím částečných úvazků je znevýhodnění zaměstnanců vůči pracovním benefitům (např. stravenky, prémie...) či zhoršená

šance kariérního postupu. Zkrácené úvazky také vyvolávají dojem, že na práci není potřebná vysoká kvalifikace, což degraduje osoby zaměstnané na tento typ úvazku.⁶²

2.2.3 Rozdíly v odměňování

Rozdíly v odměňování (Gender Pay Gap, GPG) představují komplexní problém a jsou také jasným důkazem toho, jak společnost nahlíží na ženy a muže a jejich postavení na trhu práce. Genderová nerovnost na trhu práce vytváří rozdíly ve výši mezd, to následně ovlivňuje životní úroveň žen, jejich nezávislost, důchody, jejich okolí, např. výchovu dětí, jejich aspirace apod. Tento problém má mnoho příčin a samozřejmě důsledků, které jsou neodlučitelné a vzájemně provázané.

Příčiny mohou být v první řadě kulturního charakteru a prostupují všemi dalšími příčinami dále. Vycházejí z tradiční představy, kde se žena profiluje jako matka, pečovatelka o rodinu, zatímco muž rodinu živí. Tento tradiční přístup je v České republice stále velice aktuální, a tak jsou genderové stereotypy pozorovatelné nejen na pracovním trhu, ale také ve veřejné sféře. V dnešní době existuje společenská hodnota, kde je sdělování mezd považováno za nevhodné. To, jak se ve společnosti o mzdách hovoří, je důsledkem nedostatečné transparentnosti a tabu toto téma obklopující, ženy tak kolikrát nemají představu o tom, jaké rozdíly v odměňování panují mezi pohlavími. Je samozřejmé, že tato nevědomost přispívá k genderové nerovnosti, neboť nevědomostí se snižuje jejich šance na úspěch a možnost bránit se. Dalším faktorem je nedostatečné ohodnocení ženské práce, které způsobuje kromě rozdílů v odměňování také genderovou segregaci zaměstnání. Další příčina nerovného odměňování je strukturální. Na trhu práce se ženy nejčastěji objevují v oborech finančně méně odměňovaných, zejména v řadových zaměstnaneckých pozicích.⁶³ Tyto obory ženy často volí právě proto, že jsou relativně snadno spojitelné s péčí o domácnost a sankce za přerušování kariéry (těhotenství, rodičovská dovolená) nejsou tak vysoké.⁶⁴ Muži na druhou stranu jsou častěji nacházeni v pozicích vedoucích pracovníků. Pro trh práce platí, že zaměstnání dominována muži, jsou zpravidla lépe finančně ohodnocena. To je blízce spjato se segregací trhu práce, což má dopad na příležitosti, výdělků a pracovní podmínky. V České republice pracuje podle výzkumů prováděných roku 2015 19,5 % žen v zaměstnáních, kde je podíl obou pohlaví

⁶² JOUZA, Ladislav. Výhody a nevýhody částečných pracovních úvazků. *Epravo.cz* [online]. Praha: EPRAVO.CZ, 2021, 30. 8. 2017 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyhody-a-nevyhody-casteecných-pracovních-uvazku-106270.html>

⁶³ KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 10-18.

⁶⁴ BARTÁKOVÁ, Helena. *Cesta zpátky: návrat žen po rodičovské dovolené na trh práce v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 118.

srovnatelný, dalších 15,5 % pracuje v odvětvích, kde převažují muži, nejvyšší procento žen (65 %) pracuje v odvětvích feminizovaných. Srovnáme-li tato čísla s muži, zjistíme,

	GPG	Průměrná ztráta měsíčně	Průměrná ztráta ročně
ZŠ	17 %	3 405,-	40 860,-
SŠ bez maturity	26 %	6 109,-	73 308,-
SŠ s maturitou	21 %	6 371,-	76 452,-
BC. a vyšší odb.	27 %	9 921,-	119 052,-
VŠ	29 %	14 991,-	179 892,-
Celkově průměr	22 %	6 748,-	80 976,-

že v zaměstnáních, kde tvoří muži minoritu pracuje 19,5 % mužů. Systémové příčiny vycházejí z genderové nerovnosti v odměňování, kde se systém nastavování mezd uplatňuje podle různých aktérů trhu práce. Např. odborové svazy pomáhají snižovat genderové rozdíly v odměňování, hrají stěžejní roli při jednání s firmou, upravování smluv a organizací firem, na druhé straně individualizace systému naopak genderovým rozdílným v odměňování napomáhá. Další důležitá struktura je mzdová, neboť se výška mzdy odvíjí také od zkušeností, seniority, nepřerušené kariéry, přesčasů atd. Tyto faktory jsou kritické především pro ženy, které již mají, nebo plánují založení rodiny. Nemají totiž jinou možnost než kariéru na čas přerušit, přesčasy pro ně mnohdy nejsou schůdné, z důvodů péče o domácnost atd.⁶⁵

Důsledky genderové segregace trhu práce mají negativní dopad nejen na osoby zasažené tímto problémem, především tedy ženy, ale celkově na společnost. Tím nejvíce zřejmým důsledkem je ztráta průměrné částky, o kterou ženy (ale také celá domácnost, včetně dětí) oproti mužům měsíčně přicházejí. Průměrná ztráta se liší s ohledem na úroveň vzdělání, obecně lze říct, že nejvýraznější mzdový rozdíl panuje u žen vysokoškolsky vzdělaných. Nejvíce nicméně tento problém pociťují ženy se vzděláním nižším (např. středoškolské bez maturity), neboť ztráta i na pohled malé částky je pro domácnosti s malým rozpočtem výrazně ztelnější. Následující tabulka č. 1 demonstruje tyto rozdíly z výzkumů prováděných roku 2015.

Jak je z přehledu zřejmé, průměrně české domácnosti měsíčně přicházejí o 6748 Kč, což ročně tvoří 80 976 Kč. Jde tedy o velice významné částky, které se akorát zvyšují s úrovní

Tabulka č. 1: Rozdíl v průměrné měsíční mzdě v % a v Kč měsíčně a za rok podle vzdělání (Zdroj: KŘÍŽKOVÁ, Alena, et al. Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 21.)

⁶⁵ KŘÍŽKOVÁ, Alena, et al. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 10-18.

vzdělání. Takto vysoké částky mají již zřejmý vliv na životní úroveň domácností, především těch nízkopříjmových. Neodráží se pouze na diskriminovaném člověku, ale ovlivňují domácnost i dvou dospělých, rodin s dětmi a také matky samoživitelky.

Za rok 2015 činila výše genderového rozdílu v odměňování 21,9 % průměrné mzdy. U nejnižšího mzdového pásma, tedy na hranici minimální mzdy (do 12 000 Kč), se nachází 10 % žen oproti 8 % mužů. Nejpatrnější rozdíl lze nicméně pozorovat v druhém nejnižším pásmu (hranice mezi 12 000 a 22 000 Kč), kde nalezneme 28 % mužů a neuvěřitelných 42 % žen. Z toho tedy vychází, že 52 % všech ekonomicky aktivních žen pobírá mzdu do 22 000 Kč, což je více než polovina zaměstnaných žen (mužů, kteří pobírají mzdu do této částky je pouze 36 %). Ve vyšších pásmech rozdíly nejsou natolik enormní, v druhém nejvyšším pásmu (mzda od 26 000 do 40 000 Kč) spadá 32 % mužů a pouze 25 % žen. U pásma nejvyšší mzdy (nad 40 000 Kč) se jedná o 17 % mužů a 8 % žen. Z tohoto shrnutí je tedy zřejmé, že ženy ve všech kategoriích pobírají za svou práci výrazně menší mzdu, ačkoli má v mnoha případech výkon práce stejnou povahu.⁶⁶

Genderové rozdíly v odměňování mají dopad také na ohrožení chudobou⁶⁷. Pokud má stát nastavené celkově nízké odměňování za práci, hranice chudoby se také pohybuje níže. Roku 2015 se v ČR pod 60 % hranicí chudoby nacházela jen malá část populace (asi každý desátý občan ČR, resp. každá devátá žena a každý dvanáctý muž), zvedneme-li ovšem hranici na 70 %, zjistíme, že těsně nad původní hranicí se nachází již procento vyšší (každý šestý občan ČR, resp. každá pátá žena a každý sedmý muž). Při srovnání České republiky s Německem zjistíme, že hranice chudoby je v Německu téměř třikrát výše než u nás a odpovídá zhruba české průměrné mzdě. Další důsledek genderové nerovnosti na trhu práce je negativní efekt na starobní důchod. Důchodové reformy začínající v polovině 90. let 20. století, začaly spojovat výši důchodu s výší odvodů na sociálním pojištění, jež se odvíjí od aktivity na trhu práce a vydělaných mezd. Kromě toho, že důchodový systém reprodukuje genderovou nerovnost, také „trestá“ ženy za přerušení kariéry vlivem rodičovské dovolené, péči o zdravotně postiženého člena rodiny, uzpůsobení výběru kariéry, kterou je možné kombinovat s péčí o rodinu atd. Genderové stereotypy způsobují, že tyto typy péče stále většinou náleží ženám, které následně „pykají“ za společensky dané normy. Ženy, které mají tyto povinnosti a přizpůsobily jim svoji kariéru nemohou finančně přispívat do společnosti tolik jako většina

⁶⁶ KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 21-32.

⁶⁷ Lidé, kteří pracují v zaměstnání a jejich mzda se pohybuje pod hranicí chudoby – 60 % mediánu mezd.

mužů. V důchodovém věku je proto chudobou ohroženo 14,4 % žen a pouze 6,1 % mužů. Výzkumy prováděné roku 2015 ukázaly, že výše starobního důchodu žen se průměrně pohybovala na 10 299 Kč, zatímco u mužů byla průměrná výše důchodu 12 550 Kč, průměrný genderový rozdíl mezi důchody se pohybuje kolem 18 %.⁶⁸

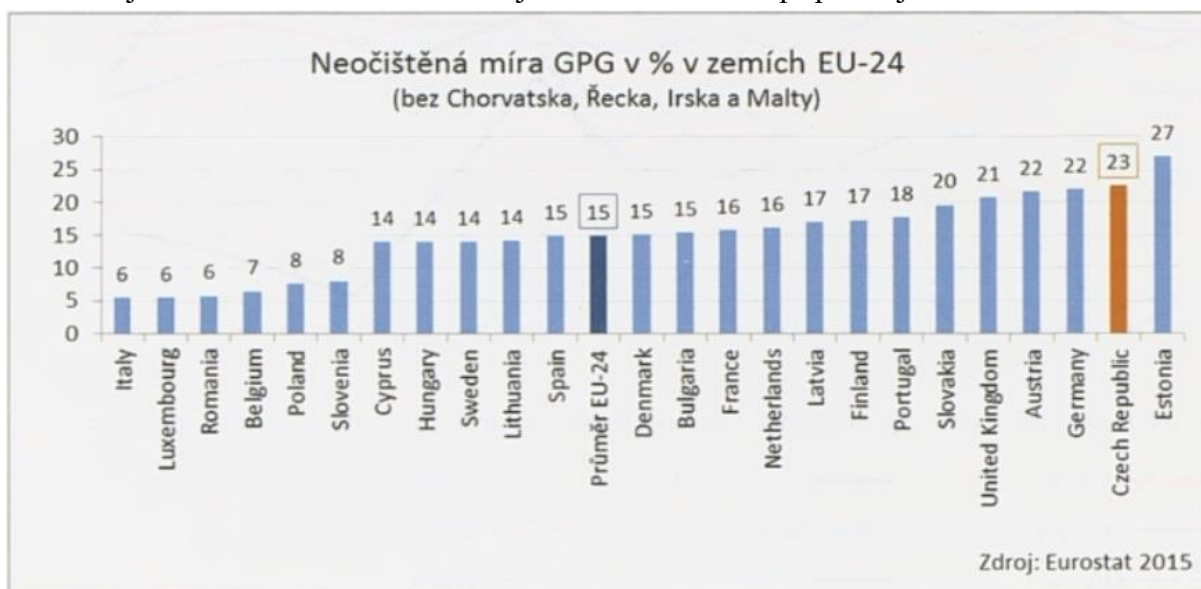
Rozdíly v odměňování na základě genderu se po roce 1998 začaly snižovat, tento proces však netrval příliš dlouho, v obdobích 2002–2008 a poté opět 2010–2014 rozdíly v odměňování se pohybovaly kolem stejných hodnot, tedy v průměrném rozmezí 21,5 až 22,2 %. Při porovnání České republiky se zeměmi EU zjistíme, že Česká republika obsazuje nejvyšší příčky na žebříčku největších rozdílů v odměňování na základě pohlaví. Roku 2015 byly hodnoty rozdílů mezd 23 %, před námi bylo téhož roku pouze Estonsko (27 %). Průměr v EU tvořil 15 %. Přehled rozdílů je možné vidět v následujícím grafu č. 2. Pro toto srovnání je ovšem nutné si uvědomit, jaké jsou rozdíly v průměrných mzdách žen a mužů v různých evropských zemích, neboť česká průměrná mzda je pod průměrem EU, na sedmé příčce od konce. Nejvyšší průměrné mzdy jsou v zemích jako Švédsko, Lucembursko, Irsko či Dánsko, naopak nejnižší průměrné mzdy jsou např. v Bulharsku, Lotyšsku, Litvě a Rumunsku. Nutností je také brát v potaz specifika konkrétních pracovních trhů jednotlivých zemí (podíl zaměstnaných, podíl nezaměstnaných, podíl částečných úvazků a plných úvazků atd.). Tyto rozlišnosti jsou brány v potaz Eurostatem, který využívá pro svá měření indikátor genderových rozdílů v odměňování, usiluje o zohlednění celkové situace se všemi jeho rozdíly. Využitím tohoto způsobu měření bylo dosaženo zjištění, že Česká republika má v porovnání s ostatními státy EU hodnotu rozdílů v odměňování 40 % (osmá příčka od konce), průměr v EU činí 33 %.

⁶⁸ KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 21-27.

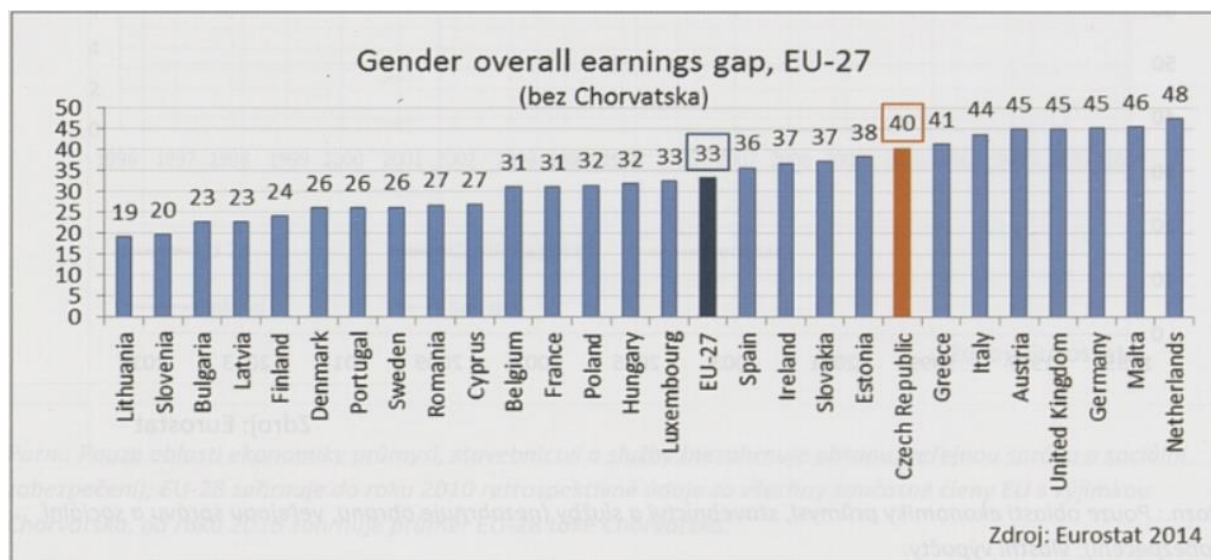
Nejlépe se na evropském žebříčku umísťuje Litva (19 %) a Slovinsko (20 %). Podrobněji jsou tyto rozdíly zobrazeny v grafu č. 3.⁶⁹

2.3 Genderová segregace ve školství

Škola je v dnešní době institucí hrající klíčovou roli v přípravě jedince na aktivní život

Graf č. 2: Neočištěná míra GPG v % v zemích EU-24 (Zdroj: KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 55.)

Graf č. 3: Porovnání genderových rozdílů v odměňování s ohledem na rozdílnou ekonomiku země (Zdroj: KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 62.)

ve společnosti. Její význam tkví nejen ve vzdělávání v jednotlivých oblastech, ale také

⁶⁹ KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 31-62.

v předávání norem, hodnot a zvyklostí uznávaných danou společností. Učí nás o kultuře, ve které žijeme a také o kulturách jiných zemí a respektu k nim. Kromě přípravy na život škola také disponuje mechanismy, které formují osobnost člověka, jeho pohled na život a sociální vývoj. Učitelé jsou vedle rodičů často největší autoritou, spolužáci naopak tvoří hlavní referenční skupinu, která slouží jako zdroj zkušeností a ověřování norem a hodnot společnosti. To, jakým způsobem škola předává normy, hodnoty a zkušenosti má vliv na tvoření genderové identity, což souvisí s vnímáním genderových stereotypů. Škola má moc tyto stereotypy odbourávat anebo je naopak podporovat. Jakým způsobem škola tyto informace předá, ovlivní např. volbu studijních oborů a následné zapojení jedince na pracovním trhu.⁷⁰ Genderově korektní politika má mnoho cílů, jedním z těch hlavních je nicméně vyrovnání rozdílů panujících mezi muži a ženami ve sféře pracovního trhu. To je ovšem problém velice komplexní, úzce související s životní úrovní, důchody, dělbou práce v rodině, psychickou pohodou atd. Všechny tyto souvislosti vycházejí z jednoho místa, a to je vzdělávací systém, u kterého je potřeba začít při odbourávání genderových stereotypů.⁷¹ Jinými slovy, vzdělávací systém a to, jakým způsobem je v něm prezentována genderové (ne)rovnost, ovlivňuje chod a prosperitu celé společnosti.

2.3.1 Profese učitele

Povolání učitele bylo od svého počátku výhradně mužskou parketou. Učitel byl považován za silnou autoritu a povolání mělo vysokou prestiž. Tradiční společnost ženám ve většině případů nepovolovala se angažovat v poli placeného zaměstnání, a tak na konci 19. století ženy tvořily mizivé 1 % pedagogického sboru v národních a měšťanských školách. Nejvýznamnější pokrok nastal po světových válkách. První světová válka zapříčinila odchod velké části mužů z domovů a ženy zastávaly vyprázdněné pracovní pozice. Po první světové válce stoupl zastoupení žen v učitelské profesi na zhruba 30 %, s koncem druhé světové války se toto číslo dokonce zněkolikanásobilo, zejména na základních školách. Jak již bylo v této práci nastíněno, vstup žen na trh práce nezměnil jejich postavení v rámci společnosti a rodiny, ženy neměly jinou možnost než skloubit zaměstnání s povinnostmi v domácnosti a péčí o děti, což bylo náročné nejen časově, ale také fyzicky. Proto se také začala některá povolání profilovat jako ženská, především ta nabízející schůdnou pracovní dobu a pečovatelskou či výchovnou

⁷⁰ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K., ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 73.

⁷¹ SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Praha: Česká ženská lobby, 2015, s. 95.

náplň práce, kterou společnost považovala za ženskou „přirozenost“. Tímto vývojem prošlo také povolání učitele, které nabízelo obojí načež začalo být prezentováno jako povolání ženské. Tak došlo k rychlému nárustu počtu žen v tomto oboru, jinými slovy došlo k feminizaci učitelství. Na základních školách vystoupaly počty žen na tři čtvrtiny v pedagogickém sboru, na školách středních to byla polovina pedagogického sboru.

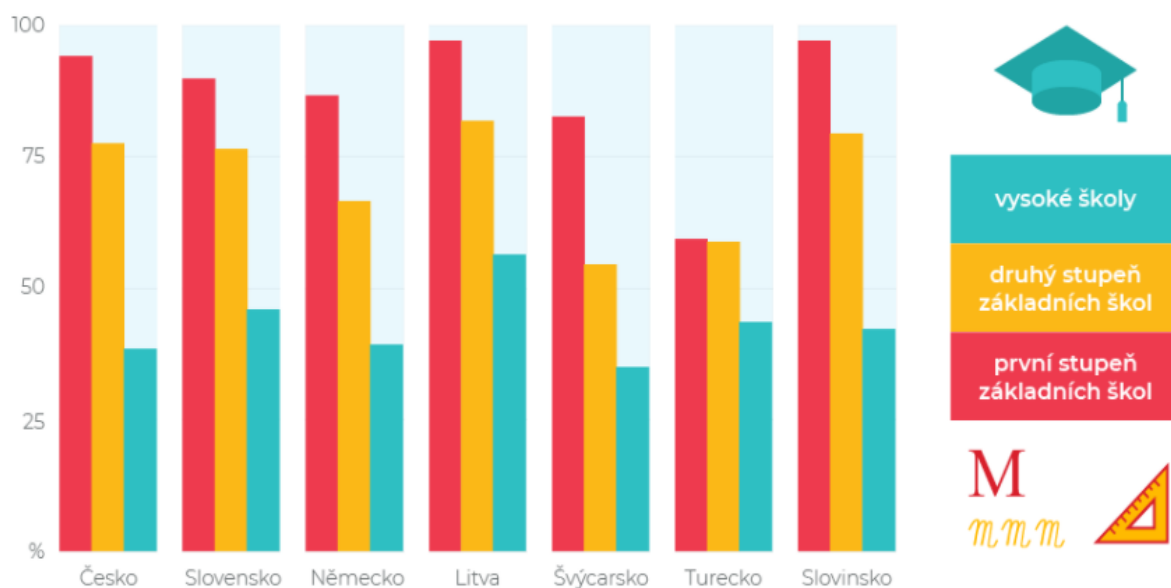
Rozdíly v zastoupení pohlaví v učitelském sboru se odvíjejí také od stupně školy. Zatímco v mateřských školách nalezneme naprostou většinu žen, na školách vysokých naopak převažují muži. Víc žen se objevuje v oborech humanitně zaměřených, oproti tomu muži se profilují spíše v oborech technických či přírodovědných, tyto rozdíly se odvíjí od rozdílných aprobačních kanceláří. Ve školním roce 2003/2004 bylo podle Statistické ročenky školství zastoupení žen v pedagogickém sboru mateřských škol 99,6 % (mužů 0,4 %), na školách základních to bylo 94 % žen (6 % mužů) na prvním stupni a 75 % žen (25 % mužů) na stupni druhém. Na středních školách se rozdíly již vyrovnávají a ženy zde tvořily 55 % pedagogického sboru (45 % mužů). Skok ovšem opět nastal na školách vysokých, kde ženy tvoří oproti mužům menšinu pedagogického sboru, tedy pouhých 31 % (muži 69 %).⁷²

V současné době, resp. v období kolem roku 2019, je povolání učitele stále genderově segregováno a ženy v České republice na základních školách tvoří 94 % pedagogického sboru. Na středních školách to je 60 % a na vysokých školách pouze 38 %. Přílišné změny tedy oproti roků 2003/2004 nenastaly.⁷³ Jak tyto výzkumy dokazují, nedošlo k žádné významné změně v horizontální ani vertikální segregaci zastoupení žen a mužů v učitelské profesi. Roku 2009 se MŠMT pokusilo zvýšit podíl mužů v pozicích učitelů pomocí programu „Muži do škol!“, který pomáhala realizovat Liga otevřených mužů. Program odstartoval vstupní konferencí, to nicméně byla jediná snaha, která vznikla a projekt poté zanikl.⁷⁴ Následující graf č. 4 z výzkumů prováděných v roce 2016 srovnává zastoupení žen na různých stupních škol v kontextu vybraných evropských zemí.

⁷² SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K, ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 73-74.

⁷³ Ženy mezi učiteli. *Evropa v datech* [online]. Praha: Dark Side, c2021, 2. 9. 2019 [cit. 2021-5-26]. Dostupné z: <https://www.evropavdatech.cz/clanek/33-zeny-mezi-uciteli/>

⁷⁴ SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Praha: Česká ženská lobby, 2015, s. 96.

Graf č. 4: Zastoupení žen v profesi učitelky na různých stupních škol v kontextu vybraných zemí Evropy (Zdroj: Ženy mezi učiteli. Evropa v datech [online]. Praha: Dark Side, c2021, 2.9. 2019 [cit. 2021-5-26].

Jak je z grafu čitelné, nejvyrovnanější počty mužů a žen v profesi učitele jsou v Turecku, kde ženy zastávají cca 59 % pedagogického sboru základních škol. V ostatních státech, včetně České republiky jsou na základních školách většinou zastoupeny ženy. Na vysokých školách vyučují převážně muži, pouze Litva má z vybraných států poměr mužů a žen v pedagogickém sboru na tomto stupni školy téměř vyrovnaný.⁷⁵

Prestiž povolání stoupá se stupněm školy a rostoucím zastoupením mužů v pedagogickém sboru. Roku 2019 proběhlo šetření Centra pro výzkum veřejného mínění, ve kterém dostali respondenti seznam profesí, které měli za úkol obodovat na základě respektu k danému povolání. Povolání pedagoga na vysoké škole se dle výzkumu umístila na čtvrtém místě (za zdravotní sestrou) a práce pedagoga na základní škole na místě pátém (učitel na střední škole do výčtu povolání zařazen nebyl). Tyto výzkumy probíhají od roku 2004, povolání učitele se na příčkách umisťuje vždy v podobných místech.⁷⁶

Prestiž také ovlivňuje míru finančního ohodnocení, kdy průměrné platy učitelů byly ve školním roce 2003/2004 na základních školách 18 534 Kč, na školách středních 21 073 Kč

⁷⁵ SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Praha: Česká ženská lobby, 2015, s. 96.

⁷⁶ HRONOVÁ, Zuzana. Nic neumí, tak učí. A mají spoustu volna, říkají lidé o učitelích. Přesto je uznávají. *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Economia, c1999-2021, 30. 1. 2020 [cit. 2021-5-26]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/prestiz-ucitelu/r~3ad5dbbc40f311ea84260cc47ab5f122/>

a na školách vysokých 23 815 Kč. Je viditelné, že školství je také jedním z genderově zatížených povolání, roku 2002 činila mzda žen pracujících ve školství 75 % průměrné mzdy mužů ve stejných pozicích.⁷⁷ Z výzkumů prováděných MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) je zřejmý nárůst průměrných platů na jednotlivých stupních škol. Roku 2016 činily průměrné mzdy na základní škole 26 842 Kč, na střední škole 27 760 Kč a na škole vysoké 35 480 Kč. Je tedy viditelný značný růst finančního odměňování povolání učitele.⁷⁸

Genderově rozdělená učitelská profese, ve které obecně převažují ženy, ovlivňuje také to, jakým způsobem žáci vnímají genderové zvyklosti ve společnosti. „*Prostřednictvím odlišného podílu žen a mužů mezi vyučujícími různých typů škol a různých předmětů je v očích studujících potvrzován také předpoklad, že chlapcům jsou vlastní spíše technické obory a dívkám spíše obory humanitní.*“⁷⁹ Stejný předpoklad platí pro obsazování řídicích pozic, která jsou ve školách obsazována častěji muži což podporuje představu, že jsou schopnější aktivně vést své okolí než ženy. Je-li ve vedení skupina osob stejného pohlaví, která není otevřena novým zkušenostem, ve kterých bere ohled na genderovou problematiku, může se stát, že svým jednáním znevýhodňuje studenty či studentky (muž ve vedení školy může např. financovat více technicky zaměřený kroužek, který je častěji navštěvovaný chlapci, než kroužek keramiky častěji navštěvovaný dívkami). I toto je jeden z důvodů, proč je nutné rovnoměrně zastupovat rozhodovací pozice ženami a muži a brát zřetel na to, jak některá rozhodnutí mohou negativně ovlivnit jedno či druhé pohlaví. Právě tyto vlivy jsou mnohdy rozhodující pro žáky a žákyně, neboť na základě těchto vnějších tlaků mohou být voleny studijní zaměření a následně také pracovní zaměření.⁸⁰

2.3.2 Vzdělávání dívek a chlapců

Rozložení chlapců a dívek v jednotlivých studijních oborech napříč různými stupni škol se od roku 2008 příliš nezměnilo a je relativně stabilní. Po zavedení Rámcového vzdělávacího programu roku 2004 nebylo možné srovnávat rozložení chlapců a dívek podle zaměření v určité

⁷⁷ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K., ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 73-74.

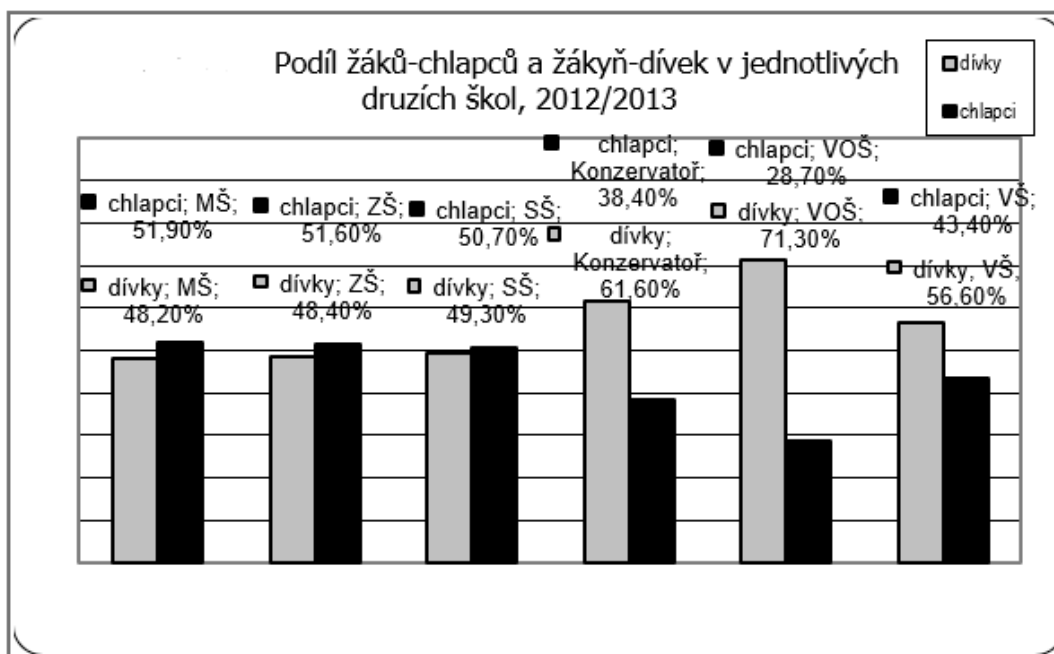
⁷⁸ HULÍK, Vladimír. *Statistická ročenka školství: Zaměstnanci a mzdové prostředky 2016*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: MŠMT, c2013-2021, 13. červenec 2017 [cit. 2021-5-26]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-zamestnanci-a-mzdove-prostredky-7>

⁷⁹ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K., ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 75.

⁸⁰ Tamtéž.

vzdělávací oblasti na základním stupni škol, není ale příliš pravděpodobně, že by se trendy zastoupení jednoho či druhého pohlaví příliš měnily (dívky se více zaměřovaly např. na školy s výtvarným, hudebním či jazykovým zaměřením, chlapci se profilovali více ve školách se zaměřením na matematiku, informatiku nebo přírodovědu). Při zaměření na středoškolské a vysokoškolské zastoupení obou pohlaví zjistíme, že některé dříve silně segregované obory začaly vykazovat mírné srovnání populace chlapců a dívek, tuto změnu zaznamenal např. obor zdravotnictví. V rámci prosazování genderové rovnosti na trhu práce a volby povolání byla realizována celá řada projektů, ty bohužel neměly velký úspěch na poli akademické půdy. Pravděpodobný důvod tohoto neúspěchu se uvádí diskontinuita projektů a jejich nedostatečná propagace ze strany MŠMT.⁸¹

Z formálního hlediska poskytuje český školský systém rovné příležitosti ve vzdělávání chlapců a dívek, žádný systém preferující jedno pohlaví neexistuje. I přesto je ale možné najít nerovné rozložení jak v různých oborech, tak různých stupních škol. Rozdíly v podílech obou pohlaví vznikají na základě vlastní genderově ovlivněné volby studentů, vlivem rodičů a také genderově zatížených neformálních požadavků užívaných jednotlivými vyučujícími při propagaci konkrétních oborů. V následujícím grafu č. 5 uvidíme podíly obou pohlaví na různých stupních škol.

Graf č. 5: Podíl žáků-chlapců a žákyň-dívek v jednotlivých druzích škol, 2012/2013 (Zdroj: Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 9.)

⁸¹ SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Praha: Česká ženská lobby, 2015, s. 95-98.

Jak je z grafu čitelné, v mateřských, základních a také středních školách je zastoupení dívek i chlapců podobné, i přesto je důležité mu věnovat pozornost. Genderové rozdíly totiž začínají již při nástupu do první třídy základní školy, kdy dívky ve věku šesti let jsou ve škole zastoupeny ve větším počtu než chlapci, zatímco ve věku sedmi let podíl nastupujících chlapců převyšuje dívky. Tento rozdíl je připisován nerovnoměrnému rozdělování odkladů povinné školní docházky, který vzniká jako následek rozdílného vývoje chlapců a dívek, ale také rozlišným způsobem genderové socializace v rodině a mateřských školách. Mírně výraznější rozdíly poté vznikají v průběhu studia na základní škole, kdy školy s rozšířenou výukou určitých předmětů, jak již bylo zmíněno výše (chlapci se tradičněji profilují v předmětech matematických a přírodovědeckých, dívky naopak v hudebních, jazykových atd.). V kontextu škol středních, a především vysokých jsou ovšem rozdíly znatelné, neboť tyto stupně studia jsou již blíže volbě povolání a profilování se na trhu práce, který je svými odvětvími genderově segregován na tradičně ženská a mužská povolání.⁸²

Na školách středních dochází k výraznější segregaci, v českém školství především k horizontální, tedy oborové genderové segregaci. Zatímco dívky je možné ve větším zastoupení hledat ve všeobecně zaměřených školách, tedy např. na gymnáziích (ve školním roce 2012/2013 byl poměr dívek v tomto typu škol 57,3 %), chlapci jsou naopak ve větší míře zastoupeni na středních školách s odborným zaměřením (53,7 % chlapců). Středoškolské vzdělávání se také dá rozdělit na středoškolské vzdělání s maturitou anebo s výučním listem. Na studium zakončené maturitní zkouškou nastupuje 53 % dívek, v oborech zakončených výučním listem již ovšem převažují chlapci výraznějším rozdílem 65 %. Dívky se tradičněji hlásí na obory zdravotní, sociální, kadeřnické, kosmetické apod, chlapci naopak na obory technické, truhlářské aj. V následující tabulce č. 2 je podrobněji prezentováno rozdílné zastoupení dívek a chlapců v různých oborech středních škol ukončených maturitní zkouškou ve školním roce 2011/2012.

⁸² *Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 9-10. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/31791?highlightWords=Stav+genderov%C3%A9+rovnosti+pl%C3%A1n+M%C5%A0MT>

Skupina oborů	Studující			
	ženy	muži	ženy v %	muži v %
Obory středních škol s maturitní zkouškou	133 831	126 686	51,4%	48,6%
Přírodní vědy a nauky	2 090	10 153	17,1%	82,9%
Techn. vědy a nauky 1. č.	2 679	40 955	6,1%	93,9%
Techn. vědy a nauky 2. č.	7 630	20 609	27,0%	73,0%
Zemědělství - lesnictví, veterinární vědy	5 608	4 223	57,0%	43,0%
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy	11 963	1 487	88,9%	11,1%
Společenské vědy a nauky, služby 1. č.	72 500	37 356	66,0%	34,0%
Společenské vědy a nauky, služby 2. č.	24 995	9 021	73,5%	26,5%
Vědy a nauky o kultuře, umění	6 366	2 882	68,8%	31,2%

Tabulka č. 2: Zastoupení chlapců a dívek v některých oborech středních škol ve školním roce 2011/2012 (Zdroj: Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 16-17.)

Pro vysoké školy obecně platí, že oborová diferenciací oborů podle pohlaví je právě zde nejvýraznější, to je následkem především faktu, že je vysoká škola nejbližší nástupu na pracovní trh, a tak volba oboru ve většině případů koresponduje s následnou volbou povolání. Obecně platí, že na vysokých školách studuje více žen než mužů. Pro absolventky oborů, které jsou z tradičního úhlu pohledu považovány za femininní, je nicméně náročnější poté najít uplatnění. Ženy totiž předpokládají, že při studiu těchto tradičně ženských oborů pro ně bude snazší práci v oboru, neboť zde nebudou muset soupeřit s muži. Tradičně ženská odvětví jsou nicméně méně různorodá a ukazuje se, že z dvaceti sedmi zaměstnaneckých kategorií pracuje 75 % žen pouze v osmi z nich. Tato strategie neustále umocňuje genderovou segregaci trhu i vzdělávání. S rostoucím počtem vysokoškolsky vzdělaných lidí také klesá hodnota vystudovaných diplomů, a to zejména v humanitně zaměřených oborech, tedy těch nejvíce feminizovaných. Pro absolventy těchto oborů je tak mnohem těžší najít uplatnění na trhu práce, častěji se potýkají s nezaměstnaností nebo nižším zaměstnaneckým statutem. Tabulka č. 3 ukazuje rozdíly v podílech obou pohlaví v oborech vysokých škol, jak bylo v tomto odstavci přiblíženo.⁸³

⁸³ Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 16-18. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/31791?highlightWords=Stav+genderov%C3%A9+rovnosti+pl%C3%A1n+M%C5%A0MT>

	Studující			
	ženy	muži	ženy v %	muži v %
Vysoké školy celkem	219 627	172 802	56,0%	44,0%
Přírodní vědy a nauky	13 429	19 145	41,2%	58,8%
Technické vědy a nauky	24 701	60 555	29,0%	71,0%
Zemědělsko-lesnické a veter. vědy a nauky	8 870	6 261	58,6%	41,4%
Zdravotnictví, lékař. a farmaceut. vědy a nauky	21 677	8 212	72,5%	27,5%
Humanitní a společenské vědy a nauky	44 539	23 119	65,8%	34,2%
Ekonomické vědy a nauky	58 352	38 152	60,5%	39,5%
Právní vědy a nauky	8 671	6 961	55,5%	44,5%
Pedagogika, učitelství a soc. péče	37 478	9 287	80,1%	19,9%
Vědy a nauky o kultuře a umění	6 388	3 938	61,9%	38,1%
Vojenské vědy a nauky	-	-	-	-

Tabulka č. 3: Studující vysokých škol podle skupin oborů v akademickém roce 2011/2012 (Zdroj: Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 17.)

Na výběr oborů studentů mají z velké míry vliv také rodiče. Jejich nátlak se ovšem promítá do horizontální vrstvy genderové segregace, to vzniká rozdílnými nároky rodičů na své dcery a syny. Toto tvrzení vyplývá z toho, že dívky vykazují zřetelně vyšší účast na vysokoškolském studiu než chlapci. Horizontální segregace se tak projevuje sice vysokými aspiracemi na vzdělání dívek, nicméně v oboru, který pro ně nebude natolik výhodné z hlediska uplatnění. S tím souvisí nižší finanční ohodnocení žen oproti mužům na různých příčkách vzdělanosti.⁸⁴ Vyšší vzdělání sice zpravidla znamená lepší šanci na vyšší výdělek, ten je ovšem ovlivněn genderem. Roku 2011 braly absolventky-ženy vysokých škol v průměru 35 230 Kč, absolventi-muži 48 882 Kč.⁸⁵

Segregované školství, výběr studijních oborů a následně volba povolání, to vše je podporováno také výběrem učebních materiálů, učebnic a volbou učitele jaké učivo bude probíráno přednostně a jaké pouze okrajově. Genderové stereotypy jsou totiž prezentovány také v učebnicích. Velice často ilustrace v učebních materiálech zobrazují pohlaví v určitých stereotypních rolích, které si děti následně zafixují a je pro ně poté velice těžké pochopit,

⁸⁴ Tamtéž, s. 18.

⁸⁵ Tamtéž, s. 11.

že jejich sociální role není determinována pohlavím. Např. v učebnicích matematiky jsou často ilustrace zachycující pouze chlapce. Ty učebnice, které jsou genderově neutrální napomáhají dětem tvořit si vlastní představy o tom co je baví, nepřenášejí si pouze to, co by je mělo bavit.⁸⁶ Témata do učebnic jsou vybírána na základě jejich důležitosti, nicméně různé autorské týmy se liší v názorech na to, co si myslí, že je opravdu stěžejní, navíc nejde zahrnutou do učebnic vše. Je proto důležité se soustředit nejen na to, co učebnice obsahují, ale také na to, co v nich naopak schází. Typicky by se tyto odlišnosti daly hledat např. ve výčtu významných osobností, mnohdy jsou totiž zahrnuti i méně významní muži na úkor významných žen, které jsou zmíněné spíše sporadicky. To je dáno také tím, že ženy jsou napříč historií více opomíjeny a také tím, že jich v různých oblastech nebylo tolik jako mužů. Učebnice mnohdy už tento fakt ovšem vypouštějí a nevysvětlují co k této skutečnosti vedlo. Může se tak stát, že žáci a žákyně vnímají ženy jako neaktivní, s nižšími schopnostmi. Další úskalí učebnic je v jejich názornosti a jakým způsobem jsou příklady v učebnicích genderově ovlivněny. Např. v učebnicích fyziky může být názorně vysvětleno proudění vzduchu použitím obrázku tryskového letadla, které je obvykle bližší chlapcům. Tímto způsobem je předmět genderově zabarvován a dívkám je podvědomě podsouváno, že fyzikální studijní sféra je bližší zejména chlapcům, ačkoli stejné téma lze prezentovat i na příkladu pohybu záclon nad topením. Je tedy viditelné, že způsob, jakým jsou nejen učebnice, ale i výklad učitele vedeny, může žáky a žákyně nasměrovat určitým směrem, který by si sami nevybrali, pokud by k tomu nebyli genderově podmiňováni.⁸⁷ V neposlední řadě stojí také rozdílné zacházení s chlapci a dívkami ze strany učitelů. Komunikace a nároky na obě pohlaví se mnohdy liší, aniž by si to sami učitelé uvědomovali. Učitelé často očekávají, že dívky budou jevit zájem spíše o předměty humanitní, jazykové a ty, které jsou zaměřeny na komunikaci, sdílení emocí a celkově interakci s okolím, od chlapců učitelé očekávají naopak zájem o přírodovědné a technické předměty. Pokud se někteří žáci vymykají představě učitele, stává se, že je od předmětů odrazuje, rozdílně reaguje na jejich úspěch či neúspěch. Někteří učitelé mohou např. užívat větu „dívky nemají geny na matiku“, jako povzbuzení dívek, kterým tento předmět není blízký. Ačkoli poznámku mohou mínit

⁸⁶ Gender a vzdělání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, c2013-2021 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/proc-je-dulezite-se-zabyvat-genderovou-rovnosti-v-kontextu>

⁸⁷ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K., ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 76-77.

v pozitivním smyslu, jejich záměr se stává kontraproduktivním, neboť na základě toho se dívka snazším způsobem smíří s neúspěchem.⁸⁸

⁸⁸ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K, ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 77-78.

ZÁVĚR

Problematika genderové segregace se projevovала ve všech sociálních sférách. Vznikla tak celá řada hnutí bojujících za práva žen, jejich postavení na trhu práce, v politice i v domácnosti. Díky těmto hnutím bylo ženám přiznáno volební právo, možnost studovat, vstupovat do zaměstnání a různě se angažovat ve veřejném životě. Spousta těchto práv byla ovšem přijata pouze na papíře a realita vypadala naprosto odlišně. Genderově segregovaný trh práce jim zprvu umožňoval vstup pouze do povolání s nízkou prestiží i finančním ohodnocením, kam muži vstupovat nechtěli. Tak se začala profilovat odvětví tradičně ženská a tradičně mužská. To bylo ovlivňováno také tím, že se ženy musely starat o domácnost a děti, neměly tak tolik volného času jako muži na to, aby byly na pracovním trhu aktivnější. Vznik ženských odvětví tak úzce souvisel se skloubením soukromého a pracovního života, kdy ženy odcházely do zaměstnání, která byla časově kompatibilní se starostmi o rodinu. Do řídicích pozic se ženy začaly aktivněji dostávat až s počátkem 21. století, ačkoli i přesto musí neustále dokazovat své schopnosti, jsou srovnávány s muži a jejich mzdy neodpovídají rovnému způsobu odměňování.

Genderová segregace trhu práce úzce koresponduje s genderovou segregací vznikající již ve školském systému, který je podmiňován vlivy společnosti. Od dob, kdy první ženy začaly vstupovat na akademickou půdu se jejich čísla enormně zvýšila. Ženy začaly usilovat o dosažení akademických diplomů pro jejich lepší uplatnění v pracovním životě. Jejich zaměření byla ovšem nejčastěji v oborech humanitních, pedagogických, zdravotnických aj., tedy v těch „tradičně ženských“. Zde jim bylo slibováno nejlepší uplatnění či časové možnosti. Férového finančního ohodnocení se nicméně nedočkaly a v průměru braly výrazně menší mzdu než muži, a to na stejných pozicích. Rozdíly v odměňování se lišily podle výšky dosaženého vzdělání, kdy největší rozdíly panovaly ve sféře vysokoškolsky vzdělaných. Ačkoli se rozdíly postupně snižují a existuje celá řada projektů realizovaných jak veřejností, tak vládou, situace vyrovnání rozdílů vytvořených genderovou segregací je stále aktuální, neboť školství je stále genderem determinováno v mnoha směrech, studenti jsou ovlivňováni genderově segregovaným trhem práce i společenskými tlaky a jako následek tak volí studijní obory předepsané společností.

První kapitola bakalářské práce byla zaměřena na nejdůležitější kategorie problematiky. Byl definován pojem segregace, okolo něhož staví celá práce, bylo vysvětleno, jaké typy segregace existují, a čím jsou determinovány. Součástí bylo také osvětlení toho, kdo segregaci ovlivňuje. Dále byla přiblížena genderová segregace a jakým způsobem ovlivňuje trh práce,

rozdíly v odměňování, jakým způsobem s ní souvisí genderové stereotypy, a to, jak působí nejen na výběr zaměstnání, ale také na zaměstnavatele a společnost. Poté byla definována diskriminace a její vliv na postavení žen v rámci společnosti. Druhá kapitola byla zaměřena na historickou analýzu vývoje genderové segregace ve třech směrech. Nejprve byla problematika pojata obecně a pozornost byla zaměřena na vývoj postavení žen ve společnosti. Byla shrnuta první i druhá vlna feministických hnutí, a to, jakým způsobem pomohly ženám vstoupit do veřejného života jak v historické perspektivě, tak v současnosti. Nastíněna byla v rámci této části také situace žen v politice především po roce 1989. V druhé části této kapitoly se pojednávalo o genderové segregaci na trhu práce. Nejdříve byl popsán vývoj trhu práce a změny složení pracovní síly v průběhu 20. století v porovnání se současným stavem v 21. století. V tom kontextu bylo hovořeno o povolání tradičně ženských a tradičně mužských a jaký vliv měl vstup žen do „mužských“ profesí na jejich prestiž. V této části byla také zahrnuta situace postavení žen na trhu práce a genderové stereotypy, které ji ovlivňují. V kontextu segregace práce je nutné osvětlit rozdíly vertikální a horizontální genderové segregace. Tato část se také zaměřila na modely nerovnosti, jako např. rozdíly v průměrných mzdách, délka a typ pracovního úvazku a profesní růst. Na to nadále navazovala část hovořící o rozdílech v odměňování, kde byla srovnána Česká republika se státy Evropské unie. Poslední část této kapitoly se již věnovala genderové segregaci ve školství. Tato sekce se zaměřila nejprve na učitelství, vývoj této profese z historické perspektivy a také průměrné platy učitelů v průběhu let. Poté bylo navázáno na školství v kontextu vzdělávání dívek a chlapců na různých stupních škol, kde byl podán výčet rozdílů v zastoupení chlapců a dívek na různých stupních škol v různých studijních oborech. Byla zde také podána analýza vlivů působících na výběr oborů a následně profesní kariéry, vlivy působící na utváření genderové identity jako např. rodiče, učitelé či učebnice.

Domnívám se, že stanovené cíle se podařilo naplnit a byla podána kvalitní analýza problematiky genderové segregace ve školství v historické perspektivě. Úkolem společnosti je dosáhnout genderové rovnosti, na které je soustavně pracováno a vyrovnat rozdíly, které genderová segregace způsobila.

SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ

Graf č. 1: Vývoj počtu nezaměstnaných v letech 1993-2019 (Zdroj: Český statistický úřad, 2020)..... 31

Graf č. 2: Neočištěná míra GPG v % v zemích EU-24 (Zdroj: KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 55.)..... 38

Graf č. 3: Porovnání genderových rozdílů v odměňování s ohledem na rozdílnou ekonomiku zemí (Zdroj: KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 62.) 38

Graf č. 4: Zastoupení žen v profesi učitelky na různých stupních škol v kontextu vybraných zemí Evropy (Zdroj: Ženy mezi učiteli. Evropa v datech [online]. Praha: Dark Side, c2021, 2.9. 2019 [cit. 2021-5-26]..... 41

Graf č. 5: Podíl žáků-chlapců a žákyň-dívek v jednotlivých druzích škol, 2012/2013 (Zdroj: Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 9. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/31791?highlightWords=STAV+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI+N%C3%81VRH+ST%C5%98EDN%C4%9ADOB%C3%89HO+STRATEGICK%C3%89HO+PL%C3%81NU+OBLASTI+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI+RESORTU+MINISTERSTVA+%C5%A0KOLSTV%C3%8D+ML%C3%81DE%C5%BDE+T%C4%9ALOV%C3%9DCHOVY>) 43

Tabulka č. 1: Rozdíl v průměrné měsíční mzdě v % a v Kč měsíčně a za rok podle vzdělání (Zdroj: KRÍŽKOVÁ, Alena, et al. Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 21.) 35

Tabulka č. 2: Zastoupení chlapců a dívek v některých oborech středních škol ve školním roce 2011/2012 (Zdroj: Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 16-17. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/31791?highlightWords=STAV+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI>

TI+N%C3%81VRH+ST%C5%98EDN%C4%9ADOB%C3%89HO+STRATEGICK%C3%89HO+PL%C3%81NU+OBLASTI+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI+RESORTU+MINISTERSTVA+%C5%A0KOLSTV%C3%8D+ML%C3%81DE%C5%BDE+T%C4%9ALOV%C3%9DCHOVY)) 45

Tabulka č. 3: Studující vysokých škol podle skupin oborů v akademickém roce 2011/2012 (Zdroj: Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26], s. 17. Dostupné z: [https://www.msmt.cz/file/31791?highlightWords=STAV+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI+N%C3%81VRH+ST%C5%98EDN%C4%9ADOB%C3%89HO+STRATEGICK%C3%89HO+PL%C3%81NU+OBLASTI+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI+RESORTU+MINISTERSTVA+%C5%A0KOLSTV%C3%8D+ML%C3%81DE%C5%BDE+T%C4%9ALOV%C3%9DCHOVY\)\)](https://www.msmt.cz/file/31791?highlightWords=STAV+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI+N%C3%81VRH+ST%C5%98EDN%C4%9ADOB%C3%89HO+STRATEGICK%C3%89HO+PL%C3%81NU+OBLASTI+GENDEROV%C3%89+ROVNOSTI+RESORTU+MINISTERSTVA+%C5%A0KOLSTV%C3%8D+ML%C3%81DE%C5%BDE+T%C4%9ALOV%C3%9DCHOVY))) 46

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARTÁKOVÁ, Helena. *Cesta zpátky: návrat žen po rodičovské dovolené na trh práce v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5012-9.

BOBEK, M., BOUČKOVÁ, P., KÜHN, Z. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C.H. Beck, 2007, 471 s. ISBN 978-80-7179-584-1.

Co je diskriminace? *Mostecké listy* [online]. Most: Alena Sedláčková, 2013 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://m.listy.mesto-most.cz/co-je-diskriminace/d-5795/p2=1011>

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017 (promítnuto usnesení NSS)* [tabulka]. In: Český statistický úřad [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 24/05/2021. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2017nss/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=0&xv=1>

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010* [tabulka]. In: Český statistický úřad [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 24/05/2021. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=0&xv=1>

DUDOVÁ, R., KŘÍŽKOVÁ, A., ZAJÍČKOVÁ, D. *Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006. ISBN 80-87007-32-8.

FORMÁNKOVÁ, Lenka, RYTÍŘOVÁ, Kristýna, ed. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné také z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

Gender a vzdělání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, c2013-2021 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/proc-je-dulezite-se-zabyvat-genderovou-rovnosti-v-kontextu>

Gender: Základní pojmy [online]. Praha: Český statistický úřad, 2016 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. *Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006. ISBN 80-7330-101-6.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-71-6.

HRONOVÁ, Zuzana. Nic neumí, tak učí. A mají spoustu volna, říkají lidé o učitelích. Přesto je uznávají. *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Economia, c1999-2021, 30. 1. 2020 [cit. 2021-5-26]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/prestiz-ucitelu/r~3ad5dbbc40f311ea84260cc47ab5f122/>

HULÍK, Vladimír. *Statistická ročenka školství: Zaměstnanci a mzdové prostředky 2016*. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, c2013-2021, 13. červenec 2017 [cit. 2021-5-26]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-zamestnanci-a-mzdove-prostredky-7>

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.

JOUZA, Ladislav. Výhody a nevýhody částečných pracovních úvazků. *Epravo.cz* [online]. Praha: EPRAVO.CZ, 2021, 30. 8. 2017 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyhody-a-nevyhody-castečných-pracovních-uvazku-106270.html>

KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010, 256 s. ISBN 978-80-7400-343-1.

KŘÍŽKOVÁ, Alena, SLOBODA, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, 115 s. ISBN 978-80-7330-165-1.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: Hlubková analýza statistik a mezinárodní srovnání*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017. ISBN 978-80-7421-147-8.

OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-86429-31-8.

RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: ženy v labyrintu mužů?*. Praha: Fórum 50 %, 2006. ISBN 80-239-7438-6.

RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. Přeložil Lukáš Gjurič. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

SMETÁČKOVÁ, I. VLKOVÁ, K, ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331-2-5.

SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Praha: Česká ženská lobby, 2015. ISBN 978-80-260-9118-9.

SMETÁČKOVÁ, Irena. *Genderové představy a vztahy: sociální a kognitivní aspekty vývoje maskulinity a feminity v průběhu základní školy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016, 274 s. Gender sondy, 10. svazek. ISBN 978-80-7419-229-6.

Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stereotyp>

Stav genderové rovnosti a návrh střednědobého strategického plánu v oblasti genderové rovnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-5-26]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/31791?highlightWords=Stav+genderov%C3%A9+rovnosti+pl%C3%A1n+M%C5%A0MT>

SÝKORA, Luděk, TEMELOVÁ, Jana. *PREVENCE PROSTOROVÉ SEGREGACE* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 5 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: http://urrlab.cz/sites/default/files/sykora_l_temelova_j_eds_2005_prevence_prostorove_seg_regace.pdf

TOUŠEK, L. Sociální vyloučení a prostorová segregace. *AntropoWEBZIN* [online]. Plzeň: AntropoWeb, Katedra antropologických a historických věd, 2007, no. 2-3 [cit. 2021-05-10], p. 12–26. ISSN 1801-8807. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf

VĚŠÍNOVÁ KALIVODOVÁ, Eva, MAŘÍKOVÁ, Hana, ed. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]*. Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 80-238-4770-8.

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, §3 (1). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244.

Ženy mezi učiteli. *Evropa v datech* [online]. Praha: Dark Side, c2021, 2. 9. 2019 [cit. 2021-5-26]. Dostupné z: <https://www.evropavdatech.cz/clanek/33-zeny-mezi-uciteli/>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Barbora Cafourková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Eva Dvořáková Kaněčková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Genderová segregace ve školství v historické perspektivě
Název práce v angličtině:	Gender Segregation in Schools in Historical Perspective
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na genderovou segregaci ve školství v historické perspektivě. Pojednává o tématech souvisejících s problematikou a vedoucím k genderové segregaci ve školství. Práce je teoretického charakteru, v první části jsou vysvětleny základní termíny související s genderovou segregací obecně, v druhé části je rozvedena problematika postavení žen ve společnosti v historickém kontextu, genderová segregace na trhu práce a genderová segregace ve školství.</p>
Klíčová slova:	Gender, pohlaví, genderová segregace, genderové stereotypy, diskriminace, feminismus, trh práce, genderová segregace na trhu práce, rozdíly v odměňování, genderová segregace ve školství
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis is focused on gender segregation in education systems in a historical perspective. It deals with topics related to problematics as well as topics leading to gender segregation in the education system. The bachelor thesis has a theoretical character. The first part is focused on explaining basic terms related to gender segregation in general. The second</p>

	part is focused on the position of women in society in a historical perspective, gender segregation in the labour market, and gender segregation in the education system.
Klíčová slova v angličtině:	Gender, sex, gender segregation, gender stereotypes, discrimination, feminism, labour market, gender segregation in labour market, pay differences, gender segregation in the education system
Rozsah práce:	56
Jazyk práce:	Český